

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

MINDAUGAS BADARAS
Teisės studijų programa

ĮMONIŲ BANKROTO PROCESO YPATUMAI LIETUVOJE IR UŽSIENIO
VALSTYBĖSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Lekt. Vilija Mikuckienė

Konsultantas:
Doc. Dr. Vigintas Višinskis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. Teisinė bankroto samprata	8
2. Teisės aktai reglamentuojantys bankroto procesą	13
3. Įmonių bankroto procesas	17
3.1. Bankroto bylos iškėlimas ir pasirengimas bylos nagrinėjimui	18
3.1.1. Bankroto byloje dalyvaujantys asmenys	18
3.1.2. Ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo padavimas	23
3.1.3. Bankroto bylos iškėlimas ir pasirengimas bylos nagrinėjimui	28
3.2. Bankroto bylos teisminis nagrinėjimas	37
3.3. Bankroto procesas Tarptautinėje teisėje	47
3.3.1. Bankroto procesas Europos Sąjungos teisėje	48
IŠVADOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	56
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Valstybės ekonomika yra bene svarbiausias jos nepriklausomybės, tarptautinės galios bei ją kuriančios visuomenės socialinės gerovės garantas. Nors žodis „bankrotas“ skamba bauginančiai, jis yra neišvengiamas kiekvienos valstybės ekonominės sistemos elementas.

Nepaisant bankroto sąvokos neigiamo emocinio fono, bankrotą reiktų vertinti kaip natūralų rinkos ekonomikos veiksnį, atliekantį keletą reikšmingų funkcijų:

1. *Valstybinės ekonomikos reguliavimo.* Bankrutavusia pripažinta įmonė yra likviduojama ir pasibaigia. Tokia įmonė yra pašalinama ir šalies ekonominio gyvenimo, taigi, tuo apsaugomi kiti ūkio subjektai nuo potencialiai nenaudingų investicijų, tuo pačiu jiems suteikiama galimybė užpildyti pasibaigusios įmonės užimtą ekonominę terpę;

2. *Bankrutuojančios įmonės kreditorių interesų apsaugos.* Bankroto proceso metu iš esamo bankrutuojančios įmonės turto proporcingai tenkinami jos kreditorių reikalavimai;

3. *Bankrutuojančios įmonės savininkų interesų apsaugos.* Bankrutuojančios įmonės savininkams bankrotas – tai akivaizdus teisinę galią turintis įrodymas kreditoriams, jog bankrutuojanti įmonė neturi galimybės gražinti visų skolų. Taigi, po bankroto bylos iškėlimo jie gali tęsti savo verslą įsteigę kitą (-as) įmonę (-es). Todėl verslininkas nėra „nurašomas“, turi galimybę kurti savo verslą iš naujo ir tokiu būdu yra išlaikoma valstybės ekonominio progreso tendencija*.

4. *Profilaktinė.* Bankrutuojančios įmonės konkurentai ir kiti su bankrutuojančia įmone santykių turėję asmenys, siekia atitinkamai pakeisti ar patobulinti savo veiklą, kad išvengtų tokių pasekmių, o tai savo ruožtu naudinga ir pačioms įmonėms, ir valstybei, ekonominio stabilumo prasme.

5. *Skaidrumo.* Valstybiniuose įmonių registruose egzistuoja nemažas skaičius faktiškai „mirusių“ įmonių, t.y. tokių kurios realiai nebevykdo veiklos, tačiau dėl tam tikrų priežasčių delsia įforminti įmonės pabaigą. Esant tokiai situacijai, minėtos įmonės gali pasinaudoti kreditoriaus neapdairumu sukeltam pastarajam nuostolių, pvz. kreditorius neįvertina investicijų objekto mokumo ir pateikia „mirusiai“ įmonei prekių su mokėjimo atidėjimu, o ši piktybiškai vengia padengti skolą. Tuo tarpu, įsiteisėjus sprendimui dėl bankroto bylos iškėlimo, ši informacija tampa vieša, taigi natūralu, kad kiekvienas verslininkas aiškiai žinodamas tokį faktą gerai pasvarsto prieš priimdamas sprendimą bendradarbiauti su bankrutuojančia įmone.

* Šią funkciją galima vertinti kaip teigiamą tik tuo atveju, jeigu įmonės bankrotas yra natūralus procesas ir įmonės veikloje nėra nusikalstamos veiklos elementų, pvz. privedimo prie bankroto, sukčiavimo, turto iššvaistymo ir pan.

Kalbant apie bankroto svarbą bei jos augimą Lietuvos Respublikoje, galima būtų skirti tam tikrus sąlyginius besiformuojančio kapitalizmo etapus. Kai po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje buvo įtvirtintos nuostatos dėl privačios nuosavybės bei buvo priimti privatizavimo procesą reglamentuojantys teisės aktai, per šalį nuvilnijo galinga valstybinių įmonių bei kito valstybinio turto privatizavimo banga. Vėliau, pasikeitus politinei atmosferai, taip pat, atsižvelgiant į tai, kad dauguma privatizuotų įmonių buvo įsteigtos ir veikė sovietinio bloko fone, o pasikeitusi situacija jų veiklą padarė neefektyvia, be to, įvertinant daugelio verslininkų verslumo ir patirties stoka, neišvengiamas buvo naujas reiškinys šalies ekonomikoje – bankrotas. 2000-aisiais bankrotų skaičius šiek tiek sumažėjo, tačiau netgi ir šiuo metu įmonių bankrotų skaičius nuolat auga („2005 10 20 VĮ „Registrų centras“ duomenimis bankrutuoja kas dešimta naujai įregistruota įmonė“¹).

Pažymėtina, kad dėl vis didesnės ekonomikos internacionalizacijos įmonės bankrotas gali sukelti padarinių ne tik šalies viduje, bet ir kitose valstybėse (pavyzdžiui – Italijos maisto pramonės „giganto“ „Parmalat“ bankrotas palietė ir kai kurias Lietuvos įmones). Tai gali įvykti dėl įvairių priežasčių, pvz. įmonė vykdo komercinę veiklą ne tik savo registracijos ar pagrindinės veiklos vietoje, bet ir kitose valstybėse, taip pat dažni atvejai kuomet įmonės turi savo filialų ar atstovybių užsienio valstybėse. Tokiais atvejais įmonės bankrotas įgauna tarptautinį pobūdį.

Taigi, ekonominių santykių svarba tiek nacionaliniu, tiek europiniu, tiek ir tarptautiniu lygmeniu, lemia neišvengiamo ekonomikos vystymosi palydovo – bankroto – svarbą.

Reikia pripažinti, kad bankroto šaknys glūdi valstybės ekonomikoje, tačiau kartu bankrotas yra sudėtingas teisinis reiškinys, reikalaujantis išsamaus bei prisitaikančio prie nuolat kintančių ekonominių santykių, teisinio reguliavimo, priešingu atveju bankrotas taptų necivilizuotu skolininkų bei kreditorių santykių aiškinimusi. Todėl, akivaizdu, jog kiekvienoje valstybėje bankrotą reglamentuojantiems teisės aktams bei jų taikymui būtinas išskirtinis dėmesys. Lietuvoje, kuri skaičiuoja šešioliktus nepriklausomos ūkinės veiklos metus, bankrotui iki šiol stinga efektyvaus teisinio reguliavimo bei teismų praktikos nuoseklumo. Būtent dėl aukščiau išvardintų priežasčių, šis magistrinis darbas yra be galo aktualus tiek teorine, tiek ir praktine prasme.

Apie bankroto procesą (terminologiniai klausimai bus aptariami šio darbo 2-ame skyriuje – *aut. pastaba*) iki šiol lietuvių kalba yra parašyta labai mažai. Lietuvių autorių darbai šia tema, iš esmės, yra periodinio pobūdžio – tai straipsniai teisiniuose žurnaluose, kuriuose aptariami bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai arba tam tikri bankroto proceso probleminiai klausimai, tačiau lietuvių autorių darbų, kuriuose visapusiškai, taip pat ir lyginamuoju aspektu, būtų analizuojami bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai bei jų

¹ J.Putelytė. Lietuvoje bankrutuoja per mažai įmonių // Veidas. 2005, Nr. 2005-10-20. P. 18.

taikymas, šiai dienai nėra. Dėl šios priežasties, rašant darbą buvo juntamas didelis monografinių darbų trūkumas. Tačiau, reikia pastebėti, kad užsienio valstybių teisės specialistai skiria kur kas daugiau dėmesio šiai aktuliai temai. Bankroto procesą yra nagrinėję žymūs rusų teisės mokslininkai: V.V. Stepanov, P.D. Barenboim, M.V. Teliukina, V.F. Popandopulo, G.F. Šeršenevič, V.F. Popandopulo, E.A. Vasiljev. ir kt., taip pat ir kitų šalių teisės specialistai: M. Hyde, A. Cohen ir kt.

Atsižvelgiant į besikeičiantį bankroto proceso teisinį reguliavimą, gausią ir nevienodą teismų praktiką, o svarbiausia į nagrinėjamos temos aktualumą, tikslinga numatyti, jog kalbant apie Lietuvoje esantį bankroto proceso reglamentavimą, darbe bus remiamasi 2001 03 20 Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymu¹ (aktualia redakcija) bei jo taikymo praktika. Tačiau pastebėtina, jog darbe vieni ar kiti argumentai bus grindžiami ir ankstesnėmis Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo redakcijomis bei jų pagrindu susiformavusia teismų praktika. Tai pat pažymėtina, jog nuo 1992 09 15 (kuomet patvirtinta pirmoji Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo redakcija) teismų praktika bankroto bylose formavosi pagal senąjį Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksą², tačiau darbe bus vadovujamasi darbo rašymo metu galiojančiu 2002 02 28 Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksu³.

Darbo tema yra „Įmonių bankroto procesas Lietuvoje ir užsienio valstybėse“, todėl natūralu jog darbe daugiausiai dėmesio bus skiriama bankroto teisės procesinių normų analizei, ir materialiosios bankroto teisės normos bus aptariamoms tiek, kiek tai yra reikalinga tinkamai bankroto proceso analizei atlikti.

Būtina pažymėti, jog šio darbo tema yra labai plati ir reikalauja didelės apimties tyrimo, taigi vadovaujantis 2002 12 21 Mykolo Romerio Universiteto Senato nutarimu Nr. 1SN-37 patvirtintų metodinių nurodymų „Magistrų baigiamųjų darbų rengimas ir gynimas“ II-ąja dalimi, nustatančia magistrinių baigiamųjų darbų tekstinę apimtį, šiame darbe pagrindinė analizė bus sutelkta ties Lietuvos Respublikos teisės aktais reglamentuojančiais bankroto procesą bei jų taikymo (teismine) praktika. Atskirų užsienio valstybių bankroto procesą apibrėžiantys teisės aktai bei jų taikymo praktika galėtų būti atskiro magistrinio darbo, objektu. Tokiu būdu, lyginamasis teisinis metodas bus naudojamas analizuojant tuos klausimus, kurie, autoriaus nuomone, yra aktualiausi dabartiniam Lietuvos Respublikos bankroto proceso reglamentavimui bei teisės aktų taikymui. Taip pat pabrėžtina, jog dėl tos pačios priežasties, t.y. magistrinio baigiamojo darbo apimties ribojimo, autorius jame Lietuvos Respublikos bei kitų valstybių bankroto procesą analizuos neperžengdamas bankroto teismo proceso, t.y. bankroto bylos nagrinėjimo teisme, ribų.

¹ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1010.

² Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Žinios. 1964, Nr. 19-139.

³ Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36-1340.

Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų bei jų taikymo praktikos palyginimui, autorius naudojo galias teises tradicijas turinčių valstybių: Rusijos, Vokietijos bei Anglijos, patirtį. Tačiau reikėtų pažymėti, jog analizuodamas tam tikrus klausimus šiame darbe autorius yra pateikęs ir kitų užsienio valstybių įdomių teisinės bankroto proceso reglamentacijos pavyzdžių. Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos bei daugelio tarptautinių organizacijų narė, darbe neapsiribojant konkrečių valstybių teise, taip pat trumpai apibūdinamas bankroto proceso teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos bei Tarptautinėje teisėje.

Darbas susideda iš įvado, trijų pagrindinių dalių, išvadų, literatūros sąrašo, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje aptariama bankroto, kaip ekonominio reiškinių teisinė samprata, apibūdinamos teisinės sąvokos „bankrotas“, „bankroto procesas“, „bankroto teisė“ bei jų tarpusavio santykis.

Antroji darbo dalis yra skirta teisės aktų reglamentuojančių bankroto procesą bei jų taikymo santykio apibūdinimui, taip pat yra apžvelgiama Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų kaitos istorija bei tokių pokyčių priežastys ir pasekmės.

Trečioje darbo dalyje analizuojamas įmonių bankroto procesas. Šios darbo dalies pradžioje apibrėžiama bankroto proceso samprata. Čia dar kartą reikėtų pažymėti, kad darbe aptariamas tik teisminis bankroto procesas, kadangi, neteisminių bankroto procesą reglamentuojančios teisės normos praktikoje yra taikomos retai, todėl minėta sritis šiuolaikinei bankroto teisei nėra labai aktuali. Taip pat pastebėtina, jog atsižvelgiant į šio darbo apimtį ribojimus, yra nagrinėjamas bendrasis teisminis bankroto procesas¹, t.y. tos bankroto bylos, kurių nagrinėjimui iš esmės taikomi Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas bei Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas. Teisminis bankroto procesas analizuojamas nuosekliai, išskiriant bei apibūdinant visas aktualias bankroto bylos nagrinėjimo stadijas. Trečioje darbo dalyje aptariami ir tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys bankroto procesą, be to, yra įvardijami bankroto bylų nagrinėjimo Europos Sąjungoje ypatumai.

Tyrimo objektas yra Lietuvos Respublikos bei užsienio valstybių bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai ir jų taikymo praktika.

Tyrimo dalykas – bankroto bylos, nagrinėjamos pagal Lietuvos Respublikos bankroto procesą reguliuojančius teisės aktus.

¹ Specialusis teisminis bankroto procesas yra toks, kuriam be Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso bei Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo, taikomos ir specialiosios minėtų aktų atžvilgiu, pvz. Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo ar Lietuvos Respublikos Bankų įstatymo, normos.

Darbo tikslas – išanalizuoti bankroto procesą reglamentuojančius teisės aktus bei jų taikymo praktiką Lietuvos Respublikoje, lyginant, aktualiais aspektais, su užsienio valstybių atitinkamais teisės aktais.

Siekiant minėto tikslo yra keliami **uždaviniai**:

1. Nagrinėti teisės aktus, reglamentuojančius bankroto procesą bei jų taikymo praktiką Lietuvos Respublikoje ir teisės aktus, reguliuojančius bankroto procesą užsienio valstybėse;
2. Atskleisti minėtų teisės aktų normų turinį;
3. Palyginti Lietuvos Respublikos teisės aktus bei taikymo praktiką minėtais aktualiais klausimais su užsienio valstybių teisės aktais;
4. Iškelti pagrindines Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų bei jų taikymo problemas (spragas) ir aptarti galimus jų sprendimo būdus;
5. Pateikti rekomendacijų dėl teisės aktų reglamentuojančių bankroto procesą Lietuvos Respublikoje tobulinimo.

Šio darbo tikslui pasiekti naudojami **tyrimo metodai**:

1. Sisteminės analizės;
2. Dokumentų analizės;
3. Lyginamasis teisinis metodas;
4. Statistinis metodas;
5. Istorinis metodas.

1. TEISINĖ BANKROTO SAMPRATA

Lingvistine prasme, žodis „bankrotas” yra kilęs iš italų kalbos – itališkai „banca rotta” – sulaužytas suolas. Šis išsireiškimas apibūdindavo Italijos prekybininkų paprotį laužyti prekeivio suolą, kuomet pastarasis dėl finansinių sunkumų nebegalėdavo atsiskaityti su savo kreditoriais¹.

Istorine-teisine prasme, bankrotas kaip asmens nesugebėjimas grąžinti skolas buvo išskirtas antrame mūsų eros šimtmečiuje. Iki tol teisiškai nebuvo atribojami skolininkai paprasčiausiai pradėję skolos grąžinimo terminą, nors ir turintys galimybę grąžinti skolą, ir skolininkai nesugebantys grąžinti skolos dėl finansinių lėšų ar turto nepakankamumo lyginant su įsipareigojimais, t.y. dėl bankroto. Pažymėtina, kad tuo metu bankrotas buvo siejamas su nusikaltimo padarymu, todėl skolininkui buvo taikoma ne tik turtinė bet ir asmeninė neturtinė atsakomybė – skolininkui galėjo būti apribojama laisvė, taikomas vadinamasis garbės atėmimas, ar netgi mirties bausmė. Viduramžiais, plečiantis prekybiniam ryšiams ir atitinkamam teisiniam reguliavimui, bankrotas įgavo šiek tiek daugiau civilizuotų bruožų, tačiau asmeninė neturtinė skolininko atsakomybė išliko. Šiuolaikinė bankroto teisinė samprata pradėjo formuotis XIX amžiaus pabaigoje, kuomet ėmė plėstis ir tobulėti kolektyvinių ūkinių vienetų komercinės veiklos teisinė reglamentacija, buvo atriboti bankroto civiliniai ir baudžiamieji teisiniai santykiai, taip pat turtinė ir asmeninė skolininko atsakomybė. Kreditoriai visais laikais buvo labiau suinteresuoti intensyviu bendradarbiavimu su skolininku, turint tikslą susigrąžinti kuo didesnę skolos dalį, negu kad gauti tam tikrą moralinį pasitenkinimą, pavyzdžiui skolininkui apribojus laisvę, dėl šios priežasties į teisės aktų leidybą bankroto sferoje buvo įtraukiama vis daugiau nuostatų sukuriančių galimybes sudaryti su skolininku taikos sutartį, atgaivinti finansinių sunkumų turinčio skolininko veiklą, taip pat dėl vis didėjančio bankrotų skaičiaus buvo įvedamos teisės normos dėl nuolatinių institucijų, kontroliuojančių bankroto procedūras, įsteigimo, kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarkos ir pan. Būtent XIX amžiaus pabaigoje bankrotas buvo pradėtas išsamiai nagrinėti ir teisiniu moksliniu lygiu.

Jau tuo metu rusų teisės mokslininkai A.Ch. Golmštein bei G.F. Šeršenevič išskyrė privalomus bankroto aspektus, kurie iš esmės yra pripažįstami ir dabartinių teisės specialistų (M.V. Teliukina, V.V. Stepanov ir kt.):

1. skolininko turto nepakankamumas visų kreditorių reikalavimams patenkinti;
2. kreditorių daugetas;
3. ypatinga kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ir eilė;

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 13.

4. „konkurso masės” (skolininko turtas, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai – *aut. pastaba*) suformavimas;
5. ypatingas skolininko turto valdymo būdas;
6. kreditorinių reikalavimų tenkinimo nukreipimas tik į skolininko turta, bet ne į asmenį;
7. buvimas organo, kuris prižiūri arba vadovauja bankroto procesui¹.

G.F. Šeršenevič bankrotą apibūdino kaip neatsargų arba tyčinį nemokaus skolininko žalos padarymą kreditoriui (-iams), kuomet tarpininkaujant stengiamasi žalą kompensuoti/sumažinti, panaudojant skolininko turimą turta².

Reikia pažymėti, kad įvairiose valstybėse teisinė sąvoka „bankrotas” turėjo ir šiuo metu turi skirtingą reikšmę. Pavyzdžiui Olandijoje sąvoka „bankrotas” reiškia negalimumą patenkinti kreditorių reikalavimus, Prancūzijoje bankroto sąvoka gali būti taikoma netgi ir faktiškai mokaus skolininko atveju, Italijoje – laikinai nemokaus skolininko atveju. Tai pat įdomus faktas yra tas, jog kai kuriose valstybėse sąvoka „bankrotas” vartojama tik baudžiamojoje teisėje, tuo tarpu civilinėje teisėje faktiniams bankroto teisiniams santykiams apibrėžti naudojama sąvoka „nemokumas”. Kitose šalyse, pvz. Rusijoje, sąvokos „bankrotas” ir „nemokumas” yra sinoniminės ir vienareikšmės³.

Lietuvoje sąvokos „bankrotas” ir „nemokumas” turi skirtingas reikšmes. Bankroto sąvoka yra platesnė ir apima nemokumo sąvoką, kadangi Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas aiškiai nurodo, jog nemokumas yra tik vienas iš įmonės pripažinimo bankrutuojančia pagrindų. Jau minėto Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 1 dalis nustato, kad „bankrotas – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka”⁴. Tačiau prieš pradėdant analizuoti bankrotą reglamentuojančius teisės aktus bei jų taikymą, būtina aptarti keletą svarbių terminologinių klausimų.

Bankrotas – tai ekonominis, teisinis ir socialinis reiškiny, kuriam būdingas procesualizmas. Būtent dėl šios priežasties teisės moksle nėra vieningos bankroto teisės sampratos. XIX a. pabaigos – XX a. pradžios rusų teisės mokslininkai (G.F. Šeršenevič, A.Ch. Golmštein, K.I. Malyšev, E.A. Nefedjev ir kt.) akcentavo bankroto teisės ir bankroto proceso teisės skirtumą ir vadino atitinkamai: „konkursnoje pravo” ir „konkursnij proces”. Šios koncepcijos atstovai teigė, jog bankroto teisė apima tik materialius bankroto aspektus reglamentuojančias teisės normas, o bankroto proceso teisė – visas teisės normas, kurias reguliuoja bankroto procedūras. Tačiau darbo autoriaus nuomone, derėtų pritari dabartiniams

¹ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 1-2.

² V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 13.

³ P.Barenboim. Pravovyje osnovy bankrotstva. – Moskva: Belyje alby, 1995. P. 7-8.

⁴ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1010.

rusų bankroto teisės specialistams (M.V. Teliukina, E.A. Vasiljev, V.V. Stepanov ir kt.) manantiems, jog bankroto teisė – tai specifinė-kompleksinė teisės šaka, savyje talpinanti tiek materialinės, tiek ir procesinės teisės normas. Minėtos koncepcijos pagrindinis argumentas yra tas, jog „bankroto teisėje materialinės ir procesinės teisės normos yra iki tokio lygio glaudžiai tarpusavyje susijusios, kad išskirti jas yra be galo sudėtinga ir netikslinga, kadangi dėl tokio išskyrimo jų aiškinimas ir taikymas taptų gerokai sudėtingesnis”¹. Be to, tokią koncepciją pagrindžia ir pati teisės aktų leidyba bankroto srityje – bankrotą reglamentuojantys teisės aktai iš esmės visuomet yra bendri – nėra tokių teisės aktų, kurie visiškai atskirai reglamentuotų materialinius ir procesinius bankroto aspektus. Beje, minėtos šiuolaikinės bankroto teisės koncepcijos atstovai bankroto teisę taip pat vadina „konkursnoje pravo”. E.A. Vasiljev pateikia tokį bankroto teisės apibrėžimą – „bankroto teisė – tai specifinis civilinės ir komercinės teisės institutas, apimantis kompleksą materialinių bei procesinių teisės normų, reguliuojančių santykius, atsirandančius dėl absoliutaus skolininko nemokumo”². Kur kas tikslesnę bankroto teisės sąvoką nurodo M.V. Teliukina – „bankroto teisė – tai sistema teisės normų, reguliuojančių skolininko, nesugebančio per atitinkamą laiką įvykdyti atitinkamo dydžio finansinių įsipareigojimų kreditoriams, teises ir pareigas, kuomet skolininko turimo turto nepakanka visų kreditorių reikalavimams patenkinti”³.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas atskirai išskiria ne tik bankroto bet ir bankroto proceso sąvoką. Šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalis numato, jog „bankroto procesas – teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma”⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog įstatymų leidėjas apibūdindamas sąvoką „bankrotas” būtent taip (apibrėžimas pateiktas 9 darbo puslapyje – *aut. pastaba*), įveda nemažai sumaišties, kadangi į sąvoką yra įtrauktas ir procesinis elementas – „kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka”, kuris priklauso sąvokai “bankroto procesas”, todėl galima būtų daryti prielaidą, jog yra siekiama, kad sąvoka „bankrotas” taptų apibendrinanti ir apimtų sąvoką „bankroto procesas”. Tačiau autoriaus manymu, sąvokas „bankrotas” ir „bankroto procesas” būtina vartoti atskirai dėl kelių priežasčių:

1. sąvoka „bankrotas” turi ir ekonominį aspektą – tai yra ekonominis reiškiny, kurį reglamentuoja teisės normos, o sąvoka „bankroto procesas” yra išimtinai teisinė, nes apima konkrečių teisinių procedūrų visumą;

¹ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 61-62.

² E.A. Vasiljev. Graždanskoje i torgovoje pravo kapitalističeskich gasudarstv. – Moskva: Delo, 1993. P. 441.

³ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 60.

⁴ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1010.

2. sąvokų išskyrimas būtinas dėl aiškumo, kadangi bankroto teisės procesinės dalies reguliavimo sritis ir yra būtent bankroto procesas – bankroto procedūrų visuma, o materialiosios bankroto teisės dalies – subjekto nemokumas, proceso dalyvių teisės ir pareigos ir kt.

Taigi, norint tiksliai apibūdinti bankroto teisės procesinės dalies reguliavimo sritį, būtina vartoti sąvoką „bankroto procesas“.

Autoriaus nuomone, įstatymų leidėjo minties dėl sąvokų „bankrotas“ ir „bankroto procesas“ išskyrimo nederėtų vertinti kaip siekio formuoti atskiras bankroto ir bankroto proceso teisės šakas, kadangi tiek šios sąvokos, tiek ir visos pagrindinės bankroto teisės normos yra pateikiamos viename teisės akte, t.y. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatyme. Tokiame sąvokų „bankrotas“ ir „bankroto procesas“ atskirame išdėstyme galima išvengti nebent įstatymų leidėjo norą apibrėžti bankroto teisės materialiosios dalies ir procesinės dalies reguliavimo sritis. Tačiau, įstatymų leidėjas vis tik nesuteikia pagrindo tiksliai apibrėžimams, kadangi įvertinus sąvokos „bankrotas“ apibrėžimą, akivaizdu, jog bankroto teisės materialioji dalis apima kur kas didesnę normų skaičių negu vien tik normas, nurodančias įmonės teisinius statusus (būsenas) – „bankrutuojanti“ ar „bankrutavusi“ bei jų pasikeitimo momentą (pvz. bankroto teisės materialioji dalis taip pat apima nemokumo sampratą, įmonės kreditorių apibrėžimus, tyčinio bankroto sampratą ir t.t.). Tą patį galima būtų pasakyti ir apie bankroto teisės procesinės dalies reguliavimo srities apibrėžimą – bankroto procesas – turėtų būti suprantamas kur kas plačiau negu nurodyta Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme – jis turėtų būti apibūdinamas kaip visų subjektui taikomų bankroto procedūrų visuma, taigi į tokią sampratą įeitų ne tik bankroto bylos nagrinėjimo teisme metu taikomos bankroto procedūros, bet ir bankroto procedūros esančios už teismo proceso ribų, pavyzdžiui subjekto likvidavimas, turto iš bankrutuojančio subjekto perėmimas, jo pardavimas, kreditorinių reikalavimų tenkinimas ir kt.

Pažymėtina, jog bankroto teisės procesinė dalis apima didžiąją dalį bankroto teisės normų, tačiau būtina pabrėžti, jog dėl savo apimties bankroto teisės procesinė dalis nėra svarbesnė už materialiąją, kaip jau buvo minėta, jos yra begalo glaudžiai tarpusavyje susijusios ir neatsiejamos viena nuo kitos. Todėl šiame darbe bus analizuojama ir materialiosios bankroto teisės normos tiek, kiek tai yra reikalinga tinkamai bankroto proceso analizei.

Bankroto teisė kaip ir kiekviena teisės šaka turi savo tikslus, kuriuos būtina paminėti. M.V. Teliukina išskiria du bankroto teisės tikslus: *reabilitacinį* ir *likvidacinį* (čia kalbama apie juridinius asmenis – *aut. pastaba*). Reabilitacinis tikslas, M.V. Teliukinos nuomone, turėtų būti pirminis bankroto teisės tikslas, kadangi, visų pirma, bankroto teisės normos turėtų numatyti derybų sistemą, nukreiptą į skolininko mokumo atstatymą, tuo pačiu reabilituoti skolininko verslą ir suteikti jam galimybę grąžinti visas skolas. Tuo tarpu likvidacinis tikslas turėtų būti tik antrinis, todėl yra tikslinga, jog bankroto teisės normos juridinio asmens likvidavimą numatytų

tik po to, kai yra išnaudojamos visos priemonės skolininko mokumui atstatyti. Natūralu, jog abu minėti bankroto teisės tikslai galiausiai yra nukreipti į kreditorių interesų apsaugą, t.y. į tai, jog kreditorių reikalavimai būtų patenkinti kaip įmanoma didesne apimtimi¹. V.V. Stepanov analizuodamas skirtingų valstybių bankroto teisę, nurodo tris pagrindinius bankroto teisės tikslų modelius:

1. Manfredo Balco koncepcija, pagal kurią bankroto teisė turėtų būti skirta skolininko turimo turto vertės maksimaliam padidinimui bei efektyviam tokio turto paskirstymui;

2. Angliškąjį – kuris nukreiptas į efektyvų skolininko turto paskirstymą bei į kreditorinių reikalavimų patenkinimą;

3. Amerikietiškąjį-Prancūziškąjį-Rusiškąjį – kuris akcentuotas į skolininko turimo turto proporcingą pasidalijimą tarp kreditorių bei efektyvų makroekonominių funkcijų įgyvendinimą².

Lietuvos bankroto teisės nukreiptumo modelį atitiktų trečiasis V.V. Stepanov išskirtas amerikietiškas-prancūziškasis-rusiškasis modelis. Kalbant apie atskirus tikslus, galima teigi, jog Lietuvos bankroto teisė iš esmės yra akcentuota į likvidacinį tikslą, t.y. juridinio asmens pabaigą, kadangi juridinio asmens reabilitavimui yra skirtas atskiras Lietuvos Respublikos Restruktūrizavimo įstatymas³.

Taigi, bendriausia prasme *bankroto teisę* galima būtų apibrėžti kaip visumą materialinių bei procesinių teisės normų, reglamentuojančių atitinkamo subjekto pripažinimą bankrutuojančiu bei tolesnes jam taikomas bankroto procedūras ir jų teises pasekmes, jose dalyvaujančių asmenų teisinį statusą, kartu turint tikslą kaip įmanoma didesne apimtimi patenkinti bankrutuojančio subjekto kreditorių reikalavimus ir galutiniame rezultate teisiškai pabaigti bankrutavusį subjektą.

Apibendrinant, galima teigi, jog įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme sąvoką „bankroto procesas“ apibrėžia siaurąją prasme, siedamas bankroto procesą su įmonės bankroto bylos nagrinėjimu teisme (taip pat su procedūromis, kurias vykdo kreditoriai, jeigu jie nusprendžia bankroto procesą vykdyti neteisimine tvarka), tuo tarpu bankroto procesas turėtų būti suprantamas plačiąją prasme – kaip visų įmonei taikomų bankroto procedūrų visuma. Tačiau, atkreiptinas ypatingas dėmesys į tą faktą, jog autorius šiame magistro baigiamajame darbe, dėl tokio pobūdžio darbams keliamų apimties reikalavimų, Lietuvos Respublikos bei kitų valstybių bankroto procesą analizuos neperžengdamas bankroto teismo proceso, t.y. bankroto bylos nagrinėjimo teisme, ribų.

¹ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 68.

² V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 23.

³ Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1012.

2. TEISĖS AKTAI REGLAMENTUOJANTYS BANKROTO PROCESĄ

Užsienio valstybių įstatymų leidėjai bankroto teisės normas pradėjo kodifikuoti XIX-ame amžiuje. „Vokietijoje pirmasis atskiras bankroto įstatymas buvo priimtas 1877 metais, Prancūzijoje – 1838 m., Rusijoje – 1800 m.”¹ Modernūs, šiuo metu taikomi bankroto įstatymai minėtose valstybėse įsigaliojo XX amžiaus devintajame-dešimtajame dešimtmečiuose. „Pastebėtina, jog kai kuriose užsienio valstybėse, pvz. Prancūzijoje, bankroto procesui yra skirti netgi keli bankroto įstatymai (Įmonių reabilitavimo ir likvidacijos įstatymas bei Bankroto administratorių, likvidatorių ir ekspertų įstatymas), o Anglijoje, kaip bendrosios teisės tradicijos valstybėje, lygiagrečiai su bankroto įstatymu galioja ir teismų sprendimuose suformuluoti precedentai”².

Lietuvoje, šiuo metu, bankroto procesą teisiškai reglamentuoja 2002 02 28 Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas (toliau darbe – Civilinio proceso kodeksas), 2001 03 20 Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas (toliau darbe – Įmonių bankroto įstatymas), taip pat, kai kuriuos bankroto proceso aspektus reguliuoja eilė poįstatyminių teisės aktų.

Civilinio proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bankroto bylos nagrinėjamos pagal Civilinio proceso kodekso taisykles, išskyrus išimtis, kurias nustato kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Pagrindinis specialusis įstatymas, kurio normos nustato išimtis iš bendrųjų (Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso) teisės normų yra Įmonių bankroto įstatymas. Taigi, šiuo atveju įgyvendinamas *lex specialis derogat legi generali* principas – bankroto procesui taikomas ir specialusis teisės aktas – Įmonių bankroto įstatymas. Įdomus faktas tas, jog įstatymų leidėjas Civilinio proceso kodekse yra numatęs atskirą IV-ąją dalį – „Atskirų kategorijų bylų nagrinėjimo ypatumai”, tačiau bankroto bylų nagrinėjimo ypatumų kodekse nesiryžo numatyti. Priežasčių gali būti keletas, tačiau viena pagrindinių, autoriaus manymu, yra ankstesniame skyriuje aptartas bankroto teisės specifiškumas – materialių ir procesinių teisės normų samplaika, kuri neleidžia tokių normų inkorporuoti į griežtai procesinės teisės norminį aktą. Be to, bankroto teisės normų yra pakankamai daug, jos yra dažnokai keičiamos, todėl jas įtraukti į tokį fundamentalų teisės aktą kaip Civilinio proceso kodeksas tikrai nėra tikslinga.

Taip pat, atkreiptinas dėmesys į tai, kad pačiame Civilinio proceso kodekse yra specialiųjų bankroto teisės normų – pavyzdžiui 27 straipsnio 4 punkte (dėl teisingumo) arba

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 31, 33, 36.

² Ten pat. P. 32.

282 straipsnio 2 dalies 4 punkte (dėl nutarties dėl bankroto vykdymo). Be to, nederėtų pamiršti ir civilinio proceso principų (Civilinio proceso kodekso I d., 2 skyrius) bei kitų Įmonių bankroto įstatyme nereglamentuojamų procesinių klausimų, kuriuos taip pat nustato Civilinio proceso kodeksas. Dar daugiau – tam tikrų rūšių įmonių įstatymuose, pvz. – Lietuvos Respublikos Draudimo įstatyme¹, Lietuvos Respublikos Bankų įstatyme², esančios bankroto teisės normos yra specialiosios ne tik Civilinio proceso kodekso, bet ir Įmonių bankroto įstatymo atžvilgiu. Todėl keliant ir nagrinėjant bankroto bylas negalima vadovautis išimtinai tik Įmonių bankroto įstatymo nuostatomis, tokiais atvejais būtina remtis ir Civilinio proceso kodekse bei kituose įstatymuose esančiomis bendrosiomis ir specialiosiomis teisės normomis.

Kalbant apie istorinę Įmonių bankroto įstatymo raidą, svarbu paminėti, jog darbo rašymo momentui galima išskirti tris pagrindines šio įstatymo redakcijas:

1. 1992 09 15 Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas³;
2. 1997 06 17 Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas⁴;
3. 2001 03 20 Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas.

Be abejo, kiekvienos šių redakcijų galiojimo metu jos buvo ne kartą redaguojamos (pvz. 1992 09 15 redakcija netgi 7 kartus), tačiau tie pakeitimai nebuvo esminiai, palyginus su minėtomis datomis atliktais pakeitimais. 1992 09 15 priimtas Įmonių bankroto įstatymas buvo visiškai naujas dalykas tiek Lietuvos Respublikos teisės aktų sistemoje, tiek ir ūkinėje-komercinėje srityje. Taigi, kalbant apie pirmąją Įmonių bankroto įstatymo redakciją, būtina pažymėti, kad ji „dvelkia“ neprofesionalumu, nepatyrimu ir, svarbiausia, normų neapibrėžtumu. Visų pirma, ši įstatymo redakcija nepateikia sąvokų, naudojamų įstatyme, apibrėžimo. Įmonės bankroto bylos iškėlimo sąlygos yra labai abstrakčios, pavyzdžiui, minėtos redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 3 straipsnio 1 punkte nurodyta, jog įmonės bankroto bylą teismas iškelia pagal kreditorių pareiškimus *dėl pernelyg didelio įmonės įsiskolinimo*. Pirminėje redakcijoje visiškai neapibrėžiama nemokumo sąvoka, labai siaurai aptariama įmonės likvidavimo procedūra, taip pat buvo padaryta grubių klaidų, pavyzdžiui 29 straipsnyje, nustatančiame kreditorių reikalavimų patenkinimo eilę ir tvarką, nurodoma, jog įkaitu garantuotų kreditorių reikalavimai tenkinami tik trečiąja eile, t.y. po darbuotojų ir su valstybinio privalomojo socialinio draudimo įmokomis susijusių reikalavimų. Tokios normos prieštaravo ir Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse⁵ įtvirtintiems principams, ir užsienio valstybių teisinei praktikai bankroto proceso srityje. 1992 09 15 Įmonių bankroto įstatymo redakcija buvo gana dažnai redaguojama, tačiau tokie redagavimai neišsprėsdavo esminių problemų. Taigi, 1997 06 17 buvo priimta nauja Įmonių bankroto

¹ Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 94-4246.

² Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 54-1832.

³ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 29-843.

⁴ Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 1997, Nr. 64-1500.

⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

įstatymo redakcija, kuria buvo bandoma užkamšyti ankstesnės redakcijos spragas. Labai svarbu, jog antroje Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje buvo išskirtos ir apibrėžtos įstatyme naudojamos sąvokos, “tiksliai apibrėžtas reguliavimo objektas, griežčiau suformuluoti pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo pagrindai, nustatyta pagrįstesnė bankrutuojančios įmonės administratoriaus skyrimo tvarka bei reikalavimai jo kandidatūrai, didesnė bankrutuojančios įmonės, jos kreditorių bei trečiųjų asmenų interesų apsauga”¹, numatyta pagrįstesnė kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ir eilė – įkeitimu apsaugotą kreditorinio reikalavimo patenkinimą išskiriant virš kreditorių eilių ir jį tenkinant pirmiausiai, tuo pačiu nustatant, jog visi kiti kreditoriniai reikalavimai (išskirti pagal nustatytą tvarką ir eiliškumą) bus tenkinami tik iš to lėšų kiekio, kuris lieka pardavus įkeistą turtą. Nepaisant atliktų pakeitimų antroji Įmonių bankroto įstatymo redakcija taip pat turėjo trūkumą – labai abstrakti nemokumo sąvoka, įstatyme nurodyti ieškininio pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo pagrindai (4 str.) painiojami su bankroto bylos iškėlimo sąlygomis – t.y., tarp pareiškimo pateikimo pagrindų nurodyta iš esmės bankroto bylos iškėlimo sąlyga – įmonės nemokumas, kurio sąvoka, beje, taip pat buvo suformuluota labai ydingai ir sukeldavo daug praktinių problemų. Be to, pabrėžtina, kad įstatyme nurodyti pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo pagrindai sukeldavo tam tikrų dviprasmybių ir problemų, siekiant įrodyti, kad iš tiesų yra pagrindas pateikti pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo. Tokia situacija buvo dėl to, jog 1997 06 17 Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje buvo pateikiamos netinkamos formuluotės – pvz. *įmonė negali* mokėti darbo užmokesčio bei tenkinti darbuotojų, kitų kylančių iš darbo santykių, finansinių reikalavimų (4 str. 2 p.); įmonė *negali* užmokėti už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), grąžinti kreditų ir vykdyti kitų sandoriais prisiimtų finansinių įsipareigojimų (4 str. 3 p.); įmonė *taptu* nemoki įvykdžius teismo sprendimus arba (ir) sumokėjus ne ginčo tvarka išieškomas sumas (4 str. 7 p.) ir pan. Taigi, tokios formuluotės iš tiesų sukeldavo daug problemų įrodinėjimo procese ir jų pakeitimai, be abejo, buvo neišvengiami.

2001 03 20 įstatymų leidėjas patvirtino naująjį Įmonių bankroto įstatymą Nr. IX-216, kuris galioja ir šiuo metu. Naujausios Įmonių bankroto įstatymo redakcijos pagrindinis laimėjimas yra tas, jog čia aiškiai ir išsamiai apibrėžiama nemokumo sąvoka (2 str. 8 d.) ir bankroto bylos iškėlimo sąlygos (9 str. 5 d.). Tai turi lemiamą praktinę reikšmę, kadangi tokiu atveju, teismui nėra sudėtinga nustatyti bankroto bylos iškėlimo sąlygų buvimą ir apsispręsti dėl bankroto bylos iškėlimo. Ankstesnė Įmonių bankroto įstatymo redakcija įmonės nemokumą apibrėždavo, kaip įmonės būseną, kai jos finansiniai įsipareigojimai *lygūs* jos turtui arba jį *viršija*. Dar daugiau – ankstesnės redakcijos įmonių bankroto įstatymo 13 straipsnio 3 dalis nustatė, jog „bankroto byla iškeliamą, jeigu teismas turi pagrindo teigti, kad įmonė yra nemoki”.

¹ J.Bivainis. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas // Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4. P. 65.

Esant tokioms įstatyminėms nuostatom, praktikoje buvo sudėtinga iš esmės nemokiai įmonei, kuri tik dalinai vykdydama ūkinę veiklą („vegetuodama“), darydavo didžiulę žalą savo kreditoriams piktybiškai vilkindama kreditorių reikalavimų patenkinimą, iškelti bankroto bylą. Įstatymų leidėjui teko pripažinti, kad tokia įmonės nemokumo sąvoka yra tam tikras teisinis barjeras, sukeliantis praktinių problemų, ir siekiant apginti kreditorių interesus, todėl nemokumo sąvoka buvo pakeista. Aktualioje Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje įmonės nemokumu laikoma įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trimis mėnesiams po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Tačiau kaip parodė teismų praktika, ir tokios nemokumo sąvokos įtvirtinimas sukėlė nemažai problemų, kurios nagrinėjamos šios darbo 3.1.3 skyriuje. Taip pat pastebėtina, jog 2001 03 20 Įmonių bankroto įstatymo redakcija įnešė ir daugiau reikšmingų pakeitimų – patikslinti pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo pateikimo pagrindai, įvestos naujos bankroto bylos iškėlimo sąlygos (ypač pagirtina nuostata ginanti įmonės darbuotojų teises – 9 str. 5 d. 1 p.), tyčinio bankroto pripažinimo tvarka ir pasekmės, išimtos normos reglamentavusios įmonės sanavimą (ryšium su Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymo įsigaliojimu) ir kt.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 2001 03 20 Įmonių bankroto įstatymo 37 straipsnio 2 dalis nustato, jog įmonėms, kurių bankroto bylos iškeltos arba bankroto procesas pradėtas ne teismo tvarka iki minėto įstatymo įsigaliojimo datos (2001 07 01), yra taikomas 1997 06 17 Įmonių bankroto įstatymas ir vėlesni jo pakeitimai bei papildymai. Taigi, galima teigti jog šiuo metu galioja ir 1997 06 17 Įmonių bankroto įstatymo redakcija, tačiau, kaip ir buvo minėta, jos taikymo tęstinumas, ypač šiuo metu, t.y. 2005-aisiais, yra vos keliose bankroto bylose.

Pabaigai norėtusi pastebėti, kad 2001 07 01 įsigaliojęs Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas buvo keistas ir pildytas jau devynis kartus (vieną kartą papildytas netgi visu 4-uoju skirsniu – “Supaprastintas bankroto procesas”). Šiai dienai, Seimo Teisės ir Teisėtvarkos Komitete yra užregistruoti du Įmonių bankroto įstatymo straipsnių (1 str. bei 5 str.) papildymo projektai. Šie faktai dar kartą pabrėžia bankroto teisės ryšį su ekonomika, kadangi dažnus bankroto teisės normų pokyčius lemia būtent ekonominių santykių nuolatinė dinamika.

3. ĮMONIŲ BANKROTO PROCESAS

Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 2 dalis numato, jog bankroto procesas – teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma. Taigi, remiantis tokiu apibrėžimu galima išskirti dviejų rūšių bankroto procesą – **teisminį** ir **neteisminį**. *Teisminis bankroto procesas* – tai teismo tvarka vykdomos bankroto procedūros, kitaip tariant, tai procesas, kuomet įmonei iškeliami bankroto byla, kuri yra nagrinėjama teisme. *Neteisminis bankroto procesas* – tai Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis įmonės kreditorių vykdomos bankroto procedūros, nedalyvaujant teismui. Pabrėžtina, jog autorius šiame darbe analizuoja tik teisminį bankroto procesą, kadangi kaip jau buvo minėta, neteisminį bankroto procesą reglamentuojančios teisės normos realiai neveikia, kadangi praktikoje taikomos labai retai – remiantis Įmonių bankroto valdymo departamento prie Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos pateikta statistine informacija, 2004 metais pradėti neteisminiai bankroto procesai sudarė tik 4,4% visų Lietuvoje pradėtų bankroto procesų¹, todėl minėta sritis šiuolaikinei bankroto teisei nėra labai aktuali. Taigi, toliau darbe vartojama sąvoka „bankroto procesas“ reikš būtent teisminį bankroto procesą.

Kaip jau buvo minėta aukščiau, bankroto procesas – tai procesas, kuomet įmonei iškeliami *bankroto byla*, kuri nagrinėjama teisme iki sprendimo dėl įmonės pabaigos arba iki nutarties dėl bankroto bylos nutraukimo įsiteisėjimo. Čia būtina pažymėti, jog sąvoka „bankroto byla“ reiškia teismo, civilinio proceso (ginčo teisenos) tvarka, nagrinėjamą atskiros kategorijos civilinę bylą (žinoma, atsižvelgiant į *lex specialis derogat legi generali* principą). Kiekviena civilinė byla yra nagrinėjama nuosekliai, tam tikrais etapais-stadijomis. „Civilinio proceso stadija suprantama kaip procesinių veiksmų ir kaip jų rezultatas susiklosčiusių procesinių teisinių santykių tam tikram proceso tikslui pasiekti visuma“². Civilinio proceso kodeksas išskiria šias civilinės bylos nagrinėjimo stadijas: civilinės bylos iškėlimo, pasirengimo bylą nagrinėti teisme, bylos teismo nagrinėjimo, apeliacinę, sprendimo vykdymo, kasacinę, proceso atnaujinimo. Kai kurios civilinės bylos stadijos nagrinėjant ją yra neišvengiamos – tai civilinės bylos iškėlimo, pasirengimo teismui nagrinėjimui ir bylos nagrinėjimo, tuo tarpu kitos civilinės bylos nagrinėjimo stadijos yra fakultatyvios – tai sprendimo vykdymo, apeliacinė, kasacinė bei proceso atnaujinimo. Kadangi bankroto byla nagrinėjama civilinio proceso tvarka, jai taip pat būdingos visos minėtos civilinės bylos nagrinėjimo stadijos, žinoma, su tam tikrais ypatumais. Reikia pastebėti, jog bankroto byloje apeliacinė, kasacinė bei proceso atnaujinimo stadijos iš

¹ http://www.bankrotodep.lt/Doc/2005_01_06.doc; prisijungimo laikas: 2005 11 25.

² E. Laužikas, V. Mikelėnas, V. Nekrošius. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. P. 74.

esmės egzistuoja tik teoriniame lygmenyje, o praktikoje galimybės inicijuoti tokias stadijas dažniausiai nerealizuojamos. Taip yra todėl, jog bankroto byloje netgi ir panaikinus skundžiamą sprendimą, praktiškai neįmanoma atkurti tokios įmonės padėties, kuri buvo teismo bylos nagrinėjimo stadijoje. Pavyzdžiui, teismui priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos bankroto byloje, visi įmonės įsipareigojimai, kiek tai yra įmanoma, įvykdomi iki šio teismo sprendimo priėmimo, todėl jeigu šioje situacijoje sprendimas ir būtų pripažintas neteisėtu ir panaikintas, akivaizdu, jog sunkiai būtų įmanoma atkurti tokią įmonės faktinę padėtį, kuri egzistavo teismo bylos nagrinėjimo stadijoje. Tačiau, nors bankroto byloje proceso atnaujinimo, apeliacinės, kasacinės bylos nagrinėjimo stadijų ir nėra, tai nereiškia, jog neegzistuoja teismo priimtų procesinių dokumentų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės patikrinimo formų elementų. Bankroto byloje yra itin svarbi išimtinės apeliacijos forma – atskirieji skundai¹, kurių pateikimo tvarka bus aptariama nagrinėjant atskiras bankroto bylos stadijas, tuo tarpu fakultatyviosios bankroto bylos stadijos nebus analizuojamos, kadangi dėl aukščiau išvardintų priežasčių bankroto procesui jos nėra neaktualios.

3.1. Bankroto bylos iškėlimas ir pasirengimas bylos nagrinėjimui

3.1.1. Bankroto byloje dalyvaujantys asmenys

Prieš pradėdant nagrinėti bankroto bylos iškėlimo stadiją, būtina aptarti bankroto byloje dalyvaujančius asmenis, kadangi jų statusas bankroto procese yra susijęs su tam tikra specifika.

Civilinio proceso kodekso 37 straipsnio 1 dalis numato, jog dalyvaujančiais byloje asmenimis laikomi proceso dalyviai, turintys teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi. Antroji minėto straipsnio dalis nurodo, kad „dalyvaujančiais byloje asmenimis yra šalys, tretieji asmenys, asmenys pareiškę ieškinį šio Kodekso 49 straipsnio nustatyta tvarka, pareiškėjai, suinteresuoti asmenys šio Kodekso 442 straipsnyje išvardytose bylose, šio Kodekso 431 straipsnyje numatyti kreditoriai ir skolininkai, taip pat šių asmenų atstovai”.

Bankroto byloje dalyvaujančiais asmenimis yra šalys ir tretieji asmenys (jų atstovai).

Civilinio proceso kodekso 41 straipsnio 1 dalis nustato, jog civiliniame procese šalimis – ieškovu ir atsakovu – gali būti fiziniai ir juridiniai asmenys. Pabrėžtina, jog bankroto procese, šiuo atveju, yra svarbių ypatumų. Įdomus tas faktas, kad Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio 1

¹ V. Mikelėnas. Civilinis procesas. – Vilnius: Justitia, 1997. T. 2. P. 252.

ir 2 dalys aiškiai apibrėžia baigtinį ratą asmenų¹, kurie gali pateikti ieškinį (terminologiniai klausimai aptariamai 3.1.2. sk. – aut. pastaba) teismui dėl bankroto bylos iškėlimo:

- 1) kreditorius (kreditoriai);
- 2) savininkas (savininkai);
- 3) įmonės vadovas (vartojama būtent ši sąvoka, kadangi ją nustato šiuo metu galiojantis Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas²);
- 4) likvidatorius.

Reiktų pažymėti, kad Įmonių bankroto įstatymas tik kreditoriams numato teisę paduoti teismui ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, o įmonės savininkui, vadovui bei likvidatoriui – pareigą (Įmonių bankroto įstatymo 5 str. 2 d., 7 str. ir 8 str.), už kurios nesilaikymą pastariesiems Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso³ 50 (6) straipsnis nustato gan griežtą atsakomybę. Minėtos pareigos įtvirtinimas sąlygotas kelių priežasčių: pirma, šie asmenys apie įmonės nemokumą sužino pirmieji, antra, kuo greitesnis ieškinio padavimas leistų apsaugoti kreditorių, kurie dar nieko nežino apie bankroto grėsmę įmonei, teises ir teisėtus interesus.

2001 12 21 Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimo Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“ (toliau darbe – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimas Nr. 33) 4 dalies 1 punkte išaiškinta, kad „ieškovu bankroto byloje laikytinas kreditorius (kreditoriai) nepriklausomai nuo to, ar jis pats pateikia pareikšimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, ar bankroto bylą siūlo kelti Įmonių bankroto įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2-3 punktuose ir to paties straipsnio 2 dalyje nurodyti asmenys, kurie pagal procesinę padėtį bankroto byloje prilyginti CPK 55 straipsnio 1 dalyje⁴ išvardytiems asmenims, nes Įmonių bankroto įstatymas numato jų teisę kreiptis į teismą su pareiškimu, kad būtų apgintos kreditorių ir kitų asmenų teisės ir teisėti interesai“. Tokią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išsakytą poziciją liudija ir teismų praktika, antai 2003 10 02 priimtoje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas pažymi: „apeliantas, nurodydamas, kad jis šioje byloje yra ieškovas, netinkamai aiškina minėto Senato nutarimo 4 punkto pirmosios pastraipos nuostatą. Pagal šią nuostatą, kreditorius ieškovu bankroto byloje laikomas tuomet, kai jis pats pateikia pareikšimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo arba kai bankroto bylą siūlo iškelti Įmonių bankroto įstatymo (toliau ĮBĮ) 5 straipsnio 1 dalies 2-3 punktuose ir 2 dalyje nurodyti asmenys, kurie prilyginami CPK (1964 m. red.) 55 straipsnio 1 dalyje išvardintiems asmenims. Tai reiškia, kad kreditorius, nepateikęs pareikšimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei yra *ieškovas* bankroto byloje tik tuomet, *kai būtent jo teises* gindamas į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kreipėsi vienas iš ĮBĮ 5

¹ Čia autorius kalba tik apie Įmonių bankroto įstatymą kaip pagrindinį bankroto proceso specialųjį teisės aktą.

² Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 123-5574.

³ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės Žinios. 1985, Nr. 1-1.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime Nr. 33, šiuo atveju, duodama nuoroda į 1964 m. Civilinio proceso kodekso redakciją. Pagal šiuo metu galiojančią 2002 m. Civilinio proceso kodekso redakciją būtų 49 str. 1 d.

straipsnio 1 dalies 2-3 punktuose ir 2 dalyje nurodytų asmenų, pagal procesinę padėtį prilyginamų CPK (1964 m. red.) 55 straipsnio 1 dalyje išvardintiems asmenims. Šiuo atveju UAB „Balticum construction“ direktorius į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kreipėsi, vadovaudamasis ĮBĮ 8 straipsniu, kuris įpareigoja jį tai padaryti, ir nenurodė, kurio konkretaus kreditoriaus interesais toks pareiškimas paduodamas. Taigi, šiuo atveju apeliantas negali būti pripažįstamas ieškovu. Priešingu atveju, ieškovais turėtų būti pripažinti visi UAB „Balticum construction“ kreditorių sąraše, pateiktame teismui, nurodyti asmenys¹. Tačiau, šiuo atveju reiktų pritarti R. Norkaus nuomonei, kuris teigia, jog „įsigaliojus naujam CPK, kiekvienas asmuo, kuris kreipiasi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei², turėtų būti laikomas *ieškovu* nepriklausomai nuo to, ar jis yra kreditorius, ar įmonės savininkas, ar kitas asmuo, kuriam ĮBĮ bei kiti įstatymai suteikia teisę pareikšti tokį ieškinį³. Tokią poziciją R. Norkus argumentuoja tuo, jog „naujojo CPK 50 straipsnio 1 dalis asmenų įstatymų numatytais atvejais besikreipiantį į teismą viešajam interesui ginti, laiko ieškovu ir nebesuteikia jam ypatingo procesinio statuso, skirtingai nei 1964 m. CPK⁴. Taip pat derėtų pritarti R. Norkaus nuomonei ir dėl kreditorių statuso, kuomet ne jie paduoda ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo – „jeigu į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo kreipiasi įmonės savininkas, administracijos vadovas ar likvidatorius, bankroto bylos iškėlimo stadijoje kreditorius į bylą tikslingiau traukti trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų⁵, tačiau pažymėtina, jog „bankroto bylos iškėlimo stadijoje trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų turėtų būti įtraukiami ne visi kreditoriai, o tik tie kreditoriai, kurie siekia išdėstyti savo poziciją dėl bankroto bylos iškėlimo pagrįstumo⁶. Tokiu būdu, kaip teigia R. Norkus, nebūtų apsunkintas bankroto bylos nagrinėjimas joje dalyvaujančių asmenų gausa, be to, būtų įgyvendinamas Civilinio proceso kodekso 49 straipsnio 3 dalyje numatyta nuostata dėl fizinių ar juridinių asmenų, kurių teisės gali būti susijusios su pareikštu ieškiniu viešajam interesui ginti, įtraukimo dalyvauti procese trečiaisiais asmenimis nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų (bendraieškiais), jų pačių arba asmens, pareiškusio ieškinį, prašymu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo Nr. 33, 4 dalies, 3 punktą numato, kad: „po bankroto bylos iškėlimo į bylą įstoję kreditoriai, teismui nutartimi patvirtinus jų finansinius reikalavimus bankrutuojančiai įmonei, pripažintini trečiaisiais asmenimis be savarankiškų

¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2003 10 02 nutartis c. b. UAB „Balticum construction“ administracijos vadovas vs. UAB „Balticum construction“; Nr. 2-397/2003, kat. 125.

² Iš cituojamo R. Norkaus straipsnio konteksto reiktų suprasti jog šiuo atveju yra šnekama apie asmenis, kurie kreipiasi į teismą iki bankroto bylos iškėlimo.

³ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, T. 57 (49). P. 89.

⁴ Ten pat. P. 89.

⁵ Ten pat. P. 89.

⁶ Ten pat. P. 89.

reikalavimų (CPK 39 str.¹), nes jie į bylą įstojo turėdami tikslą ne siūlyti bankroto bylos iškelimą atsakovui, o patenkinti savo finansinius reikalavimus skolininkui jau iškeltoje bankroto byloje”². R.Norkus tokį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato išaiškinimą kritikuoja, nurodydamas, jog „nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo teismo nagrinėjimo dalykas pasikeičia – juo tampa nebe bankroto bylos iškelimas (kadangi šis klausimas jau išspręstas), o tolesnis bankroto procedūrų vykdymas, siekiant patenkinti pareikštus kreditorių reikalavimus. Savarankiškų reikalavimų nepareiškiančio trečiojo asmens dalyvavimo procese pagrindas – siekis padėti šaliai, su kuria jis dalyvauja, laimėti bylą ir taip išvengti savo materialiosios padėties pablogėjimo. Tuo tarpu kreditoriai bankroto byloje dalyvauja kitu tikslu³ – siekdami gauti maksimalų savo reikalavimo patenkinimą iš bankrutuojančios įmonės turto”⁴, todėl manytina, kad – „Aukščiausiojo Teismo pozicija dėl kreditorių procesinės padėties bankroto byloje turėtų būti koreguojama, ir po bankroto bylos iškelimo į bylą įstoję kreditoriai turėtų būti laikomi *trečiaisiais asmenimis, pareiškiančiais savarankiškus reikalavimus*”⁵. R.Norkaus nuomonė yra priimtina, kadangi ja remiantis, kreditoriai įstoję į bankroto bylą jau po jos iškelimo, turėtų visas ieškovo teises ir pareigas, kas užtikrintų pilnavertišką jų interesų gynimą.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, kreditoriai tampa tik tuomet, kai teismas jų reikalavimus bankroto byloje patvirtina nutartimi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 06 09 nutartyje konstatavo, kad „įmonės kreditorių, po bankroto bylos iškelimo įstojusių į bankroto bylą procesinė teisinė padėtis turi būti nustatoma kaip trečiųjų asmenų be savarankiškų reikalavimų – tokie įmonės kreditoriai *pripažįstami nuo teismo nutarties, kurią išspręstas jų reikalavimo įtraukimas į kreditorinių reikalavimų sąrašą klausimas, priėmimo dienos*”⁶. Pažymėtina, jog kiti į bankrutuojančios įmonės kreditorių sąrašą įtraukti kreditoriai nėra laikomi dalyvaujančiais byloje asmenimis, todėl turi tik Įmonių bankroto įstatymo jiems suteiktą teisinį statusą.

Kur kas paprastesnis yra *atsakovo* bankroto byloje nustatymas. Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 1 dalis aiškiai nurodo kas gali būti atsakovu bankroto byloje – tai visos įmonės, viešosios įstaigos, bankai ir kredito unijos (visus šiuos subjektus įstatymų leidėjas vadina „įmonėmis”), įregistruotos Lietuvos Respublikoje įstatymų nustatyta tvarka. Taigi, šiai dienai atsakovu bankroto byloje gali būti tik įmonė, t.y. *juridinis asmuo* (šiuo atveju nesvarbu ar jis

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarime Nr. 33, šiuo atveju, duodama nuoroda į 1964 m. Civilinio proceso kodekso redakciją. Pagal šiuo metu galiojančią 2002 m. Civilinio proceso kodekso redakciją būtų 46 str.

² Lietuvos teismų praktika. Nutartys, nutarimai, apžvalgos, konsultacijos // Civilinė teisė ir civilinis procesas 2000 01 11 – 2002 01 17. 2002, Nr. 1. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002. P. 784-839.

³ Šiuo atveju R. Norkus kalba apie situaciją, kuomet kreditoriai kreipiasi jau po bankroto bylos iškelimo.

⁴ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, T. 57 (49). P. 90.

⁵ Ten pat. P. 90.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 06 09 nutartis c. b. UAB “Elduva” vs. BUAB “Ekama”; Nr. 3K-3-681/2003, kat. 125.6.

siekia pelno ar ne, ar yra privatus ar priklausantis valstybei/savivaldybei), nors reikia pripažinti, kad atsižvelgiant į augančią Lietuvos ekonomiką, vartotojų perkamąją galią bei vartotojų bankinio finansavimo mastus, dažnai yra akcentuojama ir fizinių asmenų buvimo atsakovais bankroto byloje galimybė. Šio klausimo svarbą yra pabrėžęs netgi ir Įmonių bankroto valdymo departamento prie Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos direktorius V. Narvilas, teigiantis jog „fizinių asmenų bankrotą reglamentuojančio teisės akto poreikis yra, kadangi dabartinis įmonių bankroto įstatymas neapima ūkininkų ūkių, kurie nėra juridiniai asmenys, bet gali bankrotuoti. Taip pat kyla neaiškumų dėl kreditus paėmusių asmenų, kurie nebepajėgia jų išsimokėti”¹, tačiau V. Narvilas nediršta prognozuoti ar bus rengiamas atskiras Fizinių asmenų bankroto įstatymas, ar jis bus įtrauktas į numatomą parengti Nemokumo įstatymą.

Kalbant apie asmenų dalyvaujančių bankroto byloje institutą bei teisę inicijuoti bankroto bylą užsienio valstybių bankroto procese, pažymėtina, kad šiuo atveju yra įdomių ypatumų Rusijos bankroto procese – čia „teisę pateikti ieškinį teismui dėl bankroto bylos iškėlimo turi ne tik įmonės vadovas bei kreditoriai, bet ir prokuroras, mokesčių surinkimą administruojančios valstybinės institucijos. Prancūzijos bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai teisę iškelti bankroto bylą suteikia ir pačiam teismui savo iniciatyva. Tačiau, tokia teise teismas gali pasinaudoti tik jeigu nagrinėdamas kitą civilinę bylą bendrąja tvarka, nustato jog atsakovas yra nemokus”². Pastebėtina, jog Lietuvoje, prieš priimant 2001 03 20 Įmonių bankroto įstatymą, taip pat buvo siūlymų³ jame įtvirtinti teismo teisę iškelti bankroto bylą savo iniciatyva, tačiau jie nebuvo realizuoti. Savitai įmonės vadovų pareiga pateikti ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo reglamentuojama Anglijoje – „galiojantis Įmonių direktorių diskvalifikacijos aktas, nustato, jog direktorius privalo inicijuoti bankroto bylos iškėlimą, jeigu paaiškėja, kad įmonė neturi realių galimybių išvengti ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo padavimo. Už šios pareigos nevykdymą, direktoriui gali būti atimta teisė eiti vadovaujančias pareigas, taip pat, dėl tokio neveikimo, atsiradusios žalos išieškojimą kreditoriai gali nukreipti tiesiogiai į įmonės direktorių”⁴. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog iš esmės visose valstybėse, turinčiose galias bankroto proceso teisinio reguliavimo tradicijas (Rusijoje, Vokietijoje, Anglijoje) atsakovu bankroto bylose gali būti tiek juridiniai, tiek ir fiziniai asmenys, tiesa, jų atžvilgiu visuomet taikomas supaprastintas bankroto procesas. Itin pažangus yra Anglijos bankroto proceso teisinis reguliavimas tuo aspektu, jog „Anglijoje atsakovu bankroto byloje gali būti įmonės neregistruotos šioje valstybėje, pakanka vien to fakto, jog tokios įmonės vykdo komercinę veiklą Anglijos

¹ R. Rutkauskaitė. Fizinių asmenų bankrotas // Verslo žinios. 2005, Nr. 2005-11-24. P. 13.

² V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 49-50.

³ Dėl įmonių bankroto ir įmonių restruktūrizavimo įstatymų projektu// Laisvoji rinka. 2001, Nr. 1.

⁴ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 50.

teritorijoje”¹. Šis aspektas yra svarbus ir Lietuvos teisiniam bankroto proceso reglamentavimui, kadangi Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 2 dalis nustato, kad Įmonių bankroto įstatymas gali būti taikomas tik toms įmonėms, kurios registruotos Lietuvos Respublikoje, todėl Lietuvos įmonėms (piliečiams) esančioms kreditoriais yra labai sunku inicijuoti bankrotą įmonei, kuri veiklą vykde Lietuvoje, tačiau yra registruota užsienio valstybėje (ne Europos Sąjungos narėje), kadangi bankroto procesas tokiais atvejais vyksta jau pagal užsienio valstybės teisės aktus.

3.1.2. Ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo padavimas

Kaip jau buvo minėta, bankroto bylos yra nagrinėjamos pagal ginčo teisenos taisykles su tam tikromis išimtimis, kurias nustato Įmonių bankroto įstatymas bei kiti teisės aktai. Ginčo teisenoje procesinis dokumentas, kurio pagrindu iškeliama bankroto byla, yra *ieškinys*. Tačiau vertinant Įmonių bankroto įstatymo antrąjį skirsnį, galima teigi, jog čia nustatoma kitokia dokumento, kurio pagrindu keliama bankroto byla procesinė forma – *pareiškimas*. Tuo tarpu, Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarime Nr. 33 yra minima *ieškininio pareiškimo* sąvoka. Tokį procesinio dokumento, paduodamo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo, pavadinimo neatitikimą, galima paaiškinti tuo, jog Įmonių bankroto įstatymas buvo priimtas anksčiau, negu Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas, kuris būtent ir ištaisė minėtą neatitikimą, patikslinant „pareiškimo” pavadinimą „ieškininiu pareiškimu”. Toks pavadinimas atitiko tuometinę procesinio dokumento formą, kadangi 1964 m. redakcijos Civilinio proceso kodeksas numatė, kad ginčo teisenoje yra paduodami ieškininiai pareiškimai. Tačiau, šiuo metu galiojantis 2002 m. redakcijos Civilinio proceso kodeksas nustato, jog bylą nagrinėjant pagal ginčo teisenos taisykles teismui yra paduodamas ieškinys, taigi „ieškininio pareiškimo” sąvokos nebeliko. Todėl autoriaus manymu toks Įmonių bankroto įstatyme vartojamos sąvokos netikslumas turėtų būti ištaisytas, atitinkamai koreguojant Įmonių bankroto įstatymą, o šiame darbe dokumentui, kurio pagrindu iškeliama bankroto byla apibrėžti naudojama sąvoka „ieškinys”.

Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnis numato penkis pagrindus, susijusius su įmonės finansine būkle – jos turtu ir turтинiais įsipareigojimais, iš kurių esant bent vienam atsiranda prielaida paduoti teismui ieškinį dėl įmonės bankroto bylos iškėlimo.

Pažymėtina, jog Įmonių bankroto įstatymas numato ir išankstinę ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarką². Tai patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato Nr. 33, 3 dalies 2 punktas, kuriame teisėjų senatas aiškina, jog „Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje yra numatyta ikiteisminė ginčo reguliavimo tvarka, privaloma kreditoriui”. Taigi, kreditorius, gali

¹ Ten pat. P. 44-45.

² Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kreditoriui paduodant ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo Įmonių bankroto įstatymo 4 str. 4 arba 5 punktų pagrindu, išankstinė ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarka nėra taikoma.

paduoti ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, kurio pagrindą sudaro viena iš Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnio 1, 2 ar 3 punktuose nurodytų aplinkybių, tik tuo atveju, jeigu yra šios sąlygos:

1) įmonė daugiau kaip tris mėnesius po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų, kreditoriaus ir įmonės sutarčių arba, jeigu terminas nebuvo nustatytas – po kreditoriaus reikalavimo, nevykdo įsipareigojimų (Įmonių bankroto įstatymo 6 str. 1 d.);

2) kreditorius turi raštu, nuroydamas įmonės neįvykdytus įsipareigojimus, informuoti įmonę apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo ir nustatyti ne trumpesnę kaip 30 dienų laikotarpį įmonei įsipareigojimams vykdyti (Įmonių bankroto įstatymo 6 str. 1, 2 dalys).

3) kreditorius privalo įmonei pateikti ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo bei jo priedų nuorašus (Įmonių bankroto įstatymo 6 str. 1, 4 dalys). Įstatymų leidėjas nenurodo ar ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo ir jo priedų nuorašai turi būti pateikiami kartu su Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse minimu pranešimu, taigi manytina, kad jie gali būti siunčiami tiek kartu su pranešimu, tiek ir atskirai. Pastarojo įpareigojimo kreditoriui būtinumas yra diskutuotinas. Ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo ir jo priedai įmonę (skolininką) pasiekia bet kuriuo atveju kaip atsakovą bankroto byloje, t.y. teismas gavęs ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, jį bei jo priedus visuomet pateikia atsakovui, kad šis galėtų parengti atsiliepimą. Todėl manytume, jog toks įstatymo numatytas įpareigojimas kreditoriui yra tikrai perteklinis, o įstatymas šiuo aspektu koreguotinas.

Aukščiau apibūdintos ikiteisminės ginčo sureguliuavimo tvarkos nesilaikymas kreditoriui turėtų sukelti atitinkamas procesines pasekmes, t.y. būtų teisinga manyti, jog teismas tokiu atveju turėtų atsisakyti priimti ieškinį, motyvuodamas tuo, jog ieškovas nesilaikė įstatymų nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos (Civilinio proceso kodekso 137 str. 2 d. 3 p.). Tačiau, Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimo Nr. 33, 3 dalyje išdėstyta nuomonė yra priešinga – nurodoma, jog jeigu prie kreditoriaus pareiškimo nėra pridėtas pranešimas skolininkui su perspėjimu apie galimą bankroto procedūros inicijavimą, teismas turi priimti nutartį dėl trūkumų pašalinimo.

Taigi, teismui paduodamas ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo turi atitikti Civilinio proceso kodekso 135 straipsnyje nustatytus ieškinio *bendruosius reikalavimus* ir *specialiuosius reikalavimus*, išdėstytus Įmonių bankroto įstatymo antrajame skirsnyje. Pabrėžtina, kad autoriaus manymu, ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo nereiktų nurodyti ieškovo nuomonės dėl sprendimo už akių priėmimo galimybės (Civilinio proceso kodekso 135 str. 1 d. 5 p.). Tokia pozicija grindžiama, visų pirma, bankroto bylos iškėlimo stadijos specifika – civilinėje byloje ieškinyje ir pranešimas dėl atsiliepimo į jį pateikimo siunčiami jau esant iškeltai civilinei bylai, tuo tarpu bankroto procese – dar neesant iškeltai bankroto bylai, taigi tokiu atveju, kuomet dar

nėra iškelta pati bankroto byla, pasisakymas dėl sprendimo už akių priėmimo tikrai yra „ankstyvas“ ir nereikalingas. Antra, nuomonės dėl sprendimo už akių priėmimo galimybės pareiškimas ieškinyje dėl bankroto bylos iškelimo suponuoja aiškia priešpriešą – ieškinio dėl bankroto bylos iškelimo pagrindinis reikalavimas yra *iškelti bankroto bylą*, t.y. priimti *nutartį* dėl bankroto bylos įmonei iškelimo, kuria bankroto byla neišsprendžiama iš esmės, tuo tarpu sprendimo už akių institutas yra akcentuotas tik į teismo sprendimo priėmimą, t.y. civilinės bylos išsprendimą iš esmės. Šiuo atveju, reiktų pritari R. Norkaus pozicijai, kuris teigia, jog „bankroto bylose negalima taikyti sprendimo už akių, kadangi sprendimas už akių priimamas byloje esančius įrodymus įvertinus vien formaliai, nepasisakius dėl jų tikrumo, įrodomosios vertės, santykio su kitais galimais pateikti įrodymais, t.y. be išsamaus ir visapusiško šių įrodymų bei kitų bylos aplinkybių vertinimo”¹, tokiu būdu, „ĮBĮ² nesant jokių išimčių dėl sprendimo už akių priėmimo galimybės bankroto bylose, vien formaliai įvertinus įrodymus galėtų būti tvirtinami kreditorių finansiniai reikalavimai bankrutuojančiai įmonei (ĮBĮ 26 str.), priimamas sprendimas dėl įmonės pabaigos (ĮBĮ 31 str. 4 d.) bei sprendžiami kiti klausimai. Akivaizdu, jog tokia pozicija nebūtų suderinama su reikalavimu ginti viešąjį interesą bankroto bylose, saugoti tiek kreditorių, tiek įmonės, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą, interesus, todėl byloje dalyvaujančių asmenų pasyvumas bankroto bylose neturėtų sukelti tokių procesinių padarinių, kokie kyla nagrinėjant bylas įprasta tvarka”³. Tačiau, kol įstatymų leidėjas Civilinio proceso kodekse arba Įmonių bankroto įstatyme aiškiai nenustatys, jog reikalavimas ieškinyje dėl bankroto bylos nurodyti nuomonę dėl sprendimo už akių priėmimo yra netaikomas, tol teismų praktika šiuo klausimu bus ydinga (kaip netinkamos praktikos pavyzdį galima nurodyti 2003 09 11 Lietuvos apeliacinio teismo nutartį⁴).

Bankroto bylų nagrinėjimas teisingas apygardų teismams (Civilinio proceso kodekso 27 str. 4 p.), kurių veiklos teritorijoje yra įmonės buveinė. Remiantis Civilinio proceso kodekso 83 straipsnio 1 dalies 5 bei 9 punktais, ieškiniai dėl bankroto bylos iškelimo žyminiu mokesčiu yra neapmokestinami, tačiau teismų praktikoje yra gana dažnas atvejis, kuomet asmenys paduodami tokį ieškinį sumoka 100 Lt. dydžio žyminį mokestį. Tokias klaidas lemia Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr. 33, kurio 5 punkte aiškinama, jog „kadangi reikalavimas šios kategorijos bylose reiškiamas ne dėl konkretaus turto, o dėl bankroto bylos iškelimo, t.y. dėl bankroto procedūrų vykdymo, jis laikytinas neturtiniu ir turi būti apmokamas CPK 104 str. 1 d. 8 punkte (1964 m. redakcija – *aut. pastaba*) nustatyto dydžio žyminiu mokesčiu (100 Lt. – *aut. pastaba*), jį indeksuojant pagal CPK 104-1 straipsnį (1964 m. redakcija

¹ R. Norkus. Ar įmanomas formalus įrodymų vertinimas priimant sprendimą už akių // *Justitia*, 2002. Nr. 5 – 6. P. 9.

² Nurodomas Įmonių bankroto įstatymo trumpinys.

³ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // *Jurisprudencija*. 2004, T. 57 (49). P. 85.

⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2003 09 11 nutartis c. b. Valstybinio socialinio fondo draudimo fondo valdybos Kretingos rajono skyrius vs. BĮ “Wood mel”; Nr. 2-388/2003, kat. 125.1.

– *aut. pastaba*)”. Todėl daugelis ieškovų kreipdamiesi į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo remiasi minėtomis jau nebegaliojančiomis 1964 m. redakcijos CPK teisės normomis, neatkreipdami dėmesio į tai, jog Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr. 33 yra priimtas anksčiau negu naujasis Civilinio proceso kodeksas.

Būtina paminėti, kad Įmonių bankroto įstatymas numato išimtį iš bendros taisyklės dėl *ieškovo teisės atsisakyti ieškinio* – Civilinio proceso kodekso 140 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad “bet kurioje proceso stadijoje ieškovas, kreipęsis į teismą, turi teisę raštu ar žodžiu pareikšti teismui, kad jis atsisako ieškinio”, tuo tarpu, Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 5 dalyje nurodoma, jog „pareiškimo teismui galima atsisakyti, iki teismas priima nutartį iškelti bankroto bylą”. Tokią pačią procesinio teisinio reguliavimo išimtį numatė ir 1997 m. redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 4 dalis. Dėl minėtos nuostatos jau buvo kilęs ginčas ir teismų praktikoje, tuomet Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 09 27 nutartyje pažymėjo, kad „pagal bendrąsias civilinio proceso taisykles, ieškovas bet kurioje proceso stadijoje turi teisę ieškinio atsisakyti, o teismas privalo apsvarstyti atsisakymo nuo ieškinio pagrįstumą (CPK 35 straipsnio 1 ir 2 dalys, 186 straipsnio 1 dalis)¹. Tačiau Įmonių bankroto įstatyme, atsižvelgiant į bankroto teisinių santykių specifiką ir paprastai daugelio asmenų (kreditorių) turtinius interesus, ieškovo teisė atsisakyti ieškinio yra apribota. Įstatymo 6 straipsnio 4 dalis² numato, jog kreditorius pareiškimo teismui dėl bankroto bylos iškėlimo gali atsisakyti tik iki bylos iškėlimo teisme³.”

Apžvelgiant užsienio valstybių bankroto teisės normas reguliuojančias ieškinio dėl bankroto bylos padavimą, reiktų išskirti, ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos institutą, be kurio įgyvendinimo ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo padavimas yra negalimas. „Bendras požymis, apibūdinantis ikiteisminę ginčo sprendimo tvarkos pradžią, yra skolininko neišgalėjimas įgyvendinti savo finansinius įsipareigojimus⁴. Tačiau, vienose užsienio valstybėse, skolininko neišgalėjimas įgyvendinti savo finansinius įsipareigojimus siejamas tik su konkrečiu tokio delsimu terminu, pvz. „Rusijoje ieškinį dėl juridinio asmens bankroto bylos iškėlimo galima paduoti tuomet, kai skolininkas vėluoja atsiskaityti ilgiau kaip tris mėnesius, nuo tokio atsiskaitymo atsiradimo datos⁵. Tuo tarpu, kitose užsienio valstybėse toks skolininko neišgalėjimas siejamas su kur kas didesniu sąlygų, kurios turi būti įvykdytos prieš paduodant ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, skaičiumi: t.y., su konkrečiu neatsiskaitymo terminu, pranešimo apie neįvykdytus įsipareigojimus išsiuntimu skolininkui ir nevykdomo finansinio

¹ Atitiktų 2002 m. redakcijos Civilinio proceso kodekso 42 str. 1-2 d., 140 str. 1 d.

² Atitiktų 2001 m. redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 6 str. 5 d.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 09 27 nutartis c. b. SPAB “Kauno energija” vs. UAB “Kauno dinamo”; Nr. 3K-3-1002/2000, kat. 27.

⁴ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 57.

⁵ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 412.

įsipareigojimo dydžiu, antai Anglijoje, „prieš paduodant ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, privaloma išsiųsti skolininkui raštišką įspėjimą apie įsipareigojimų nevykdymą, po kurio turi praeiti trys savaitės ir praėjus šiam terminui neįvykdytų įsipareigojimų suma turi viršyti 750 svarų sterlingų. Kai kuriose valstybėse nustatomi itin griežti ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos kriterijai, kaip pavyzdį šiuo atveju galima pateikti Jungtines Amerikos Valstijas – čia „prieš paduodant ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo įmonės pradelstų įsipareigojimų suma turi sudaryti ne mažiau kaip 5000 dolerių ir tokia įmonė privalo turėti daugiau kaip dvylika kreditorių”¹. Akivaizdu, kad Lietuvos bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai nustato labai ilgus ikiteisminės ginčo sureguliuavimo tvarkos terminus, prieš paduodant ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo (praktikoje paprastai šiam procesui sugaištama šiek tiek daugiau negu trečdalis metų), kuriems besitęsiant gali būti išparduodamas skolininko turtas, iššvaistomos lėšos. Taigi, šiuo atveju, pasinaudojant užsienio valstybių patirtimi, būtų tikslinga sutrumpinti ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos terminus, tačiau ribos, dėl minimalios neįvykdytų finansinių įsipareigojimų sumos, nustatymas yra diskutuotinas, kadangi pastarasis kriterijus turi ir teigiamų, ir neigiamų aspektų – minėtos ribos nustatymas leistų išsaugoti ypatingą bankroto proceso svarbą ir išskirtinumą, ginčus, kylančius dėl nedidelių finansinių įsipareigojimų nevykdymo nagrinėjant bendra tvarka, tačiau, toks papildomas reikalavimas pažeistų kreditorių lygiateisiškumo principą, iš kreditorių, turinčių nedidelius finansinius reikalavimus, atimant teisę pateikti ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo. Būtina paminėti ir Vokietijos bankroto proceso reglamentavimą, kuris pateikia puikią išeitį apsisaugojimui nuo nepagrįstų ieškinių dėl bankroto bylos iškėlimo – čia, „be bendrojo ikiteisminės ginčo sureguliuavimo tvarkos kriterijaus, nustatomas reikalavimas kreditoriui, ketinančiam kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, turėti pakankamai turto galimoms šalių bylinėjimosi išlaidoms padengti”².

Teisingumo bankroto bylose klausimas užsienio valstybėse sprendžiamas įvairiai, vienoje, pvz. Rusijoje – „bankroto bylas nagrinėja specialią kompetenciją turintis Arbitražinis Teismas, Jungtinėse Amerikos Valstijose – tik specialūs Bankroto Teismai”³, kitose šalyse „bankroto bylos teisingos – bendrosios jurisdikcijos teismams (Anglija) ar jų specialiams padaliniais (Vokietija)”⁴. Esant atskiram teismui ar bent jau teismo padaliniiui, kuris specializuojasi bankroto bylų nagrinėjime, sudaroma galimybė teisėjams koncentruotis būtent ties bankroto procesu, tokiu būdu sudaromos sąlygos operatyvesniam teismų darbui bei kvalifikuotesniam bankroto bylos išnagrinėjimui, tačiau natūralu, jog specializuotų bankroto teismų buvimas yra susijęs su didelėmis jų išlaikymo išlaidomis, taigi tokią „prabangą” sau gali

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 54.

² Ten pat. P. 55.

³ V.F. Popandopulo. Konkursnoje pravo. – Moskva: Jurist, 2001. P. 88.

⁴ Ten pat. P. 88.

leisti tik didelės, ekonomiškai stiprios šalys, tuo tarpu tokios ekonominės galios valstybėje kaip Lietuva, šiai dienai gali egzistuoti tik neformali atskirų teisėjų specializacija bankroto bylose (tokia situacija iš esmės ir yra Lietuvos apygardų teismuose).

3.1.3. Bankroto bylos iškėlimas ir pasirengimas bylos nagrinėjimui

Lyginant bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijas bankroto ir civiliniame procesuose, reikia pripažinti, kad bankroto bylos šiuo aspektu turi itin daug ypatumų. Išanalizavus bankroto procesą reglamentuojančius teisės aktus, galima daryti išvadą, jog bankroto procese bylos iškėlimo ir pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijos prasideda vienu metu – teismui priėmus ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, tačiau ties šiuo procesiniu teismo veiksniu bylos iškėlimo stadija nesibaigia – ji tebesitęsia kartu su pasirengimo bylos nagrinėjimui stadija ir baigiasi įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo (tuo momentu baigiasi ir pasirengimo bylos nagrinėjimui stadija). Todėl, galima teigti, kad bankroto procese bylos iškėlimo bei pasirengimo nagrinėjimui stadijos susilieja – jos prasideda tuo pat metu, t.y. teismui priėmus rezoliuciją dėl ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo, tačiau ties šiuo momentu bankroto bylos iškėlimo stadija nesibaigia, kadangi minėtu teismo procesiniu veiksniu, bankroto byla pradedama tik technine prasme (t.y. teisme įforminant atitinkamą civilinę bylą), tuo tarpu oficialiai bankroto byla iškeliamas, kuomet atliktų pasirengimo bankroto bylos nagrinėjimui veiksnių pasekoje, nustatius bankroto bylos iškėlimo sąlygų buvimą, teismas priima nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo, tuo pačiu, užbaigiamos bankroto bylos iškėlimo ir pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijos. Taigi, bankroto byloje pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijai, šalia tikslo tinkamai pasirengti sklandžiam ir operatyviam teismui bylos nagrinėjimui, visų pirma, keliamas tikslas nustatyti bankroto bylos iškėlimo sąlygų buvimą ar nebuvimą, kuris įforminamas teismo nutartimi iškelti arba atsisakyti kelti bankroto bylą. Tokiu būdu, dėl aukščiau išvardintų priežasčių, bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijas derėtų analizuoti kartu, t.y. kaip vieną bendrą bankroto bylos stadiją – „bankroto bylos iškėlimo ir pasirengimo bylos nagrinėjimui stadiją“.

Taigi, bankroto bylos iškėlimo ir pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijos, atitinkamai, pradžia bei pabaiga yra reikalingi du savarankiški teismo procesiniai veiksmai:

- 1) priėmimas rezoliucijos dėl ieškinio priėmimo (Civilinio proceso kodekso 137 str. 1 d.);
- 2) priėmimas nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo (atsisakymo kelti bankroto bylą) (Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 4-5 d., 10 str. 3 d.).

Pirmasis iš aukščiau nurodytų teismo procesinių veiksnių yra pakankamai paprastas ir nereikalauja detalesnio aptarimo, čia galima būtų pabrėžti nebent jo sukeliamas materialines ir

procesines pasekmes, kurias numato Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 3 dalis – t.y., teismui priėmus pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, jeigu dėl įmonės buvo priimti teismų ir kitų institucijų sprendimai ir pagal juos išduoti vykdomieji dokumentai, įmonės turtas (lėšos) pagal šiuo vykdomuosius dokumentus gali būti areštuojamas, tačiau šio turto realizavimas ir (ar) išieškojimas sustabdomas. Ši įstatyminė nuostata yra svarbi praktikoje, kadangi dažnai ja pasinaudojama siekiant apsisaugoti nuo antstolių veiksmų (pvz. turto iš varžytinių pardavimo) dar realiai neiškėlus bankroto bylos.

Nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimą būtina išanalizuoti išsamiai. Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimo Nr. 33, 9 punkte aiškinama, jog „įmonių bankroto įstatymas nereglamentuoja bankroto bylos iškėlimo procesinės tvarkos, todėl turi būti taikomos atitinkamos CPK taisyklės. Atsižvelgiant į tai, kad bankroto bylos iškėlimas ar atsisakymas iškelti bylą yra procesinis teismo veiksmas, sukeliantis svarbias teises pasekmes ne tik bylos šalims, bet ir kitiems asmenims, teismas sudėtingas bylas (pvz.: didelė įmonė, daug darbuotojų, didelis įsiskolinimas kreditoriams, daug turto) turi nagrinėti teismo posėdyje žodinio proceso tvarka“. Pastebėtina, jog yra ir kitokių nuomonių, antai R. Norkus kalbėdamas apie pasirengimą bankroto bylos nagrinėjimui pažymi, kad „atsižvelgiant į bankroto bylų specifiką ir pasirengimo nagrinėti bylą stadijoje atliktinus veiksmus (ĮBĮ 9 str. 2 d.), teismas neturėtų būti varžomas CPK įtvirtintais rengimosi nagrinėti bylą būdais ir turėtų turėti galimybę šiuos būdus derinti, priklausomai nuo konkrečios bylos specifikos, t.y. tiek įpareigodamas šalis pagrįsti savo poziciją paruošiamuosiuose dokumentuose, tiek ir šaukti parengiamąjį teismo posėdį (pvz., tam, kad būtų apklaustas įmonės savininkas, valdybos nariai, vadovas, buhalteris, kreditoriai - ĮBĮ 9 str. 2 d. 2 – 3 p.)”¹. Tačiau, galiojant dabartiniam Įmonių bankroto įstatymui, toks siūlymas būtų sunkiai įgyvendinamas praktikoje, kadangi bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoms nustatomas griežtas terminas – vienas mėnuo nuo ieškinio gavimo teisme dienos (Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 4 d.).

Įmonių bankroto 9 straipsnio 2 dalis, teismą, priimant nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo, įpareigoja būti aktyvų, pavyzdžiui: teismas gali įpareigoti savininką, valdybos narius, administracijos vadovą, vyriausiąjį finansininką, likvidatorių pateikti teismui visus bankroto bylai nagrinėti reikalingus dokumentus ir įvertinti įmonės turtą (Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 2 d. 1 p.). Teismas gali minėtus asmenis bei įmonės kreditorius kviesti į teismą, reikalauti raštiškų paaiškinimų, susijusių su bankroto bylos iškėlimu (Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 2 d. 2 p., 3 p.). Šiems asmenims atvykti į teismą būtina, jiems taikomos Civilinio proceso kodekso liudytojams nustatytos garantijos² (Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 2 d. 2 p.). Teismas gali *ex*

¹ R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, T. 57 (49). P. 85.

² Reglamentuojama Civilinio proceso kodekso 190 str., 191 str., 248 str. 2 d.

officio arba suinteresuoto asmens prašymu taikyti laikinąsias apsaugos priemones Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, kurios galios iki nutarties iškelti bankroto bylą arba atsisakyti ją kelti išiteisėjimo. Laikinių apsaugos priemonių taikymas, kaip ir civiliniame procese, yra galimas tiek padavus ieškinį, tiek ir jo dar nepateikus. Antai, Lietuvos Aukščiausiojo teismo senatas nutarimo Nr. 33, 6 punkte išskiria, jog tokiu atveju, kai ieškinio nepadavęs kreditorius prašo taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jis turi teismui pateikti raštišką prašymą bei įrodymus, jog skolininkui, t.y. įmonei, yra išsiųstas Įmonių bankroto įstatymo 6 str. 2 dalyje numatytas pranešimas apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Reikia pažymėti, jog Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje yra netinkamai nurodomas aukščiau nurodytų teismo veiksmų atlikimo pradžios momentas – numatoma: „[...] teismas, gavęs pareiškimą iškelti bankroto bylą, gali: [...]”. Autoriaus nuomone, šiuo atveju, formuluotė turėtų būti: „teismas *priėmęs* ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, gali:”, kadangi teismas gali atlikti pasirengimą bylos nagrinėjimui tik tuomet, kai tas ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo jau yra priimtas. Tuo tarpu, įstatymo leidėjo naudojama sąvoka „gavęs” yra visiškai netiksli ir netgi nelogiška – teismo raštinėje (ar pačiam teisėjui) gavus ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo dar nėra aišku ar jis bus priimtas, pvz. gali būti priimta nutartis dėl trūkumų šalinimo ir ieškinyje gražinamas ieškovui, todėl akivaizdu, jog tokioje stadijoje parengiamųjų veiksmų atlikimas yra dar negalimas.

Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalis nustato nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo sąlygas:

- 1) įmonė yra nemoki;
- 2) įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą;
- 3) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų.

Pirmąją iš aukščiau nurodytų sąlygų praktikoje keliant bankroto bylas remiamasi dažniausiai, tačiau šios sąlygos, arba kitaip tariant, įmonės nemokumo nustatymas, sukelia daugiausiai problemų. Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalis nurodo, jog „įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus trims mėnesiams po termino, nustatyto įstatymu, kitų teisės aktų taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės”. Analizuojant Įmonių bankroto įstatyme pateiktą nemokumo sąvoką, visų pirma, reiktų atkreipti

dėmesį į tai, jog sąvokoje minimi įmonės įsipareigojimai apima tik tuos finansinius įsipareigojimus, kurių vykdymo terminas jau yra pasibaigęs („pradelsti“). Pažymėtina, kad 1997 m. Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje įmonės nemokumo sąvoka minėtu aspektu buvo netiksliai apibrėžta, todėl šis svarbus patikslinimas buvo įneštas tik 2001 m. Įmonių bankroto įstatymo redakcijoje, kaip susiformavusios teismų praktikos rezultatas¹. Antras svarbus aspektas, kurį galima išskirti aptariant nemokumo sąvoką, yra įstatymų leidėjo vartojama sąvoka „balansas“. Lietuvos įstatymai nepateikia sąvokos „balansas“ apibrėžimo. 2003 12 18 VI „Lietuvos Respublikos Apskaitos institutas“ Standartų tarybos nutarimu Nr. 1 patvirtinto „II-ojo verslo apskaitos standarto „Balansas“ 2 skyriuje nurodoma, jog „balansas – tai finansinė ataskaita, kurioje parodomas visas įmonės turtas, nuosavas kapitalas ir įsipareigojimai paskutinę ataskaitinio laikotarpio dieną“². Tačiau, sąvoka „balansas“ neturėtų būti vertinama tik kaip formalus finansinės atskaitomybės dokumentas, kadangi tam tikros teisinės formos įmonėms (pvz. individualioms įmonėms), nėra privalomas finansinės atskaitomybės sudarymas, be to, praktikoje pasitaiko atvejų kuomet įmonės buhalterinė apskaita tvarkoma aplaidžiai arba apgaulingai. Todėl, sąvoka „balansas“ turėtų būti suprantama kaip visas įmonei nuosavybės teise priklausantis turtas bei turtinės teisės. Sąvokos „balansas“ įtvirtinimas Įmonių bankroto įstatyme, sukelia nemažai praktinių problemų, kadangi teismas, sprendžiantis įmonės nemokumo klausimą, visuomet turėtų: a) įvertinti balanse įrašytų duomenų *atitikimą tikrovei* – palyginti turto balansinę ir rinkos vertę, nustatyti ar balansas nėra suklastotas; b) įvertinti įmonės balanso duomenų *aktualumą* (t.y. ar jame nurodyti duomenys nėra pasenę). Tačiau, Lietuvos apeliacinio teismo praktika byloja, jog teismai ne visuomet atsižvelgia į minėtas aplinkybes, dėl ko neteisingai nustatomas įmonės nemokumas ir nepagrįstai iškeliamas bankroto byla³.

Antroji nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo sąlyga – kuomet įmonė daugiau kaip tris mėnesius vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) atlyginimą, Įmonių bankroto įstatyme atsirado pakankamai neseniai – 2003 01 01 įsigaliojus pastarojo įstatymo pakeitimams⁴. Manytina, kad įvesdamas tokią nuostatą, įstatymų leidėjas siekė sustiprinti įmonės darbuotojų teisių apsaugą, tačiau kartu suteikė galimybę pastariesiems piktnaudžiauti tokiomis teisėmis, pavyzdžiui darbuotojas, turintis 100 Lt. kreditorinį reikalavimą, kurio tenkinimas yra pradelstas daugiau kaip tris mėnesius, gali paduoti ieškinį ne tik bendrąja tvarka, bet ir dėl bankroto bylos

¹ Pavyzdžiui: a) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 01 05 nutartis c. b. AB „Lietuvos Žemės Ūkio bankas“ vs. UAB „Dama“; Nr. 3K-3-22/2000, kat. 27; b) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 09 27 nutartis c. b. SPAB „Kauno energija“ vs. UAB „Kauno dinamo“; Nr. 3K-3-1002/2000, kat. 27.

² VI „Lietuvos Respublikos Apskaitos institutas“ Standartų tarybos nutarimas Nr. 1 // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 20-616.

³ Lietuvos apeliacinio teismo 2002 03 07 nutartis c. b. UAB „Klaipėdos aerouostas“ vs. UAB „Irvaja“; Nr. 2-92/2002.

⁴ Įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo ketvirtuoju (1) skirsniu ir 13 (1) straipsniu įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 116-5193.

iškėlimo. Reiktų sutikti, kad įstatymo leidėjo nustatytas trijų mėnesių terminas yra pakankamas, jog darbdavys spėtų išmokėti darbuotojui priklausančias sumas, tačiau, teisėjas sprenddamas bankroto bylos iškėlimo klausimą minėtu pagrindu, vis tik turėtų atsižvelgti ir į įmonės, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą finansinę padėtį bei užtikrinti, kad bankroto byla nebūtų iškelta, Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalies prasme, mokioms, pelningai veikiančioms įmonėms.

Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 2 punktas nustato trečiąją nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo sąlygą – įmonės viešą paskelbimą arba pranešimą kreditoriui (kreditoriams), kad negalės atsiskaityti su jais ir (arba) neketina vykdyti savo įsipareigojimų. Įmonių bankroto įstatymas nedetalizuoja tokio įmonės viešo paskelbimo arba individualaus pranešimo atlikimo tvarkos, taigi viešu paskelbimu laikytinas bet koks informacijos, apie įmonės neišgalėjimą ir (arba) neketinimą vykdyti savo finansinius įsipareigojimus, perdavimas neapibrėžtam skaičiui asmenų, o pranešimu – bet koks informacijos, apie įmonės neišgalėjimą ir (arba) neketinimą vykdyti savo finansinius įsipareigojimus, perdavimas konkrečiam asmeniui (asmenims); tai gali būti atlikta žodžiu, raštu, per visuomenės informavimo priemones ir pan. Paskelbimas (pranešimas) turėtų būti aiškus, nedviprasmiškas, ir atliktas asmens, kuris turi teisę atlikti tokius veiksmus įmonės vardu. Paprastai įmonės apie savo nemokumą, neišgalėjimą ar neketinimą vykdyti savo įsipareigojimus praneša Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijai, o ši skelbimus publikuoja leidinio „Valstybės žinios” priede „Informaciniai pranešimai”. Minėto viešo paskelbimo arba individualaus pranešimo atlikimo tvarkos nenumatymas Įmonių bankroto įstatyme yra neabejotinas jo trūkumas, kadangi, asmeniui, paduodančiam ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo būtent Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 5 dalies 2 punkto pagrindu, tai gali sukelti nemažai įrodinėjimo problemų.

Pabrėžtina, jog nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimui reikalingas bent vienos iš trijų aukščiau apibūdintų sąlygų egzistavimas, tai yra pažymėjęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 1995 12 04 nutartyje nurodydamas, kad „Įmonių bankroto įstatymo (3str.¹) numato keletą sąlygų įmonės bankroto bylai iškelti, tačiau, kad būtų pagrindas iškelti konkrečią bankroto bylą, minėtas Įstatymas nereikalauja tų sąlygų viseto, o pakanka, bet kurios iš jų”².

Reikia atkreipti dėmesį į tai, jog nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimas ir nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimas, sukelia atskiras materialines bei procesines pasekmes.

Nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimas sukelia materialines bei procesines pasekmes numatytas Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje, 15 straipsnio 2 dalyje, 16

¹ Atitiktų šiuo metu galiojančio Įmonių bankroto įstatymo 9 str. 5 dalį.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1995 12 04 nutartis c. b. Lietuvos Valstybinio Komerčinio banko Kauno skyrius vs. VĮ “Skalda”; Nr. 3K-306/1995.

straipsnyje, 21 straipsnio 1 dalyje, pavyzdžiui: paskiriamas įmonės *administratorius* (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 4 d. 1 p.), *uždedamas areštas* įmonės nekilnojamajam ir kitam ilgalaikiam turtui, kuris galioja iki nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 4 d. 2 p.), kreditoriai įgyja teisę per teismo nustatytą laikotarpį perduoti administratoriui savo reikalavimus ir kartu pateikti juos pagrindžiančius dokumentus, taip pat nurodyti, kaip įmonė yra užtikrinusi šių reikalavimų įvykdymą (Įmonių bankroto įstatymo 21 str. 1 d. 1 p.) ir kt.

Nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo, kuri priimta žodinio proceso tvarka, įsiteisėjimui yra taikoma bendrojo civilinio proceso taisyklė – ši nutartis gali būti skundžiama atskiruoju skundu per 7 dienas nuo jos priėmimo dienos (Civilinio proceso kodekso 335 str.). Tačiau, nutarties, kuri buvo priimta rašytinio proceso tvarka, įsiteisėjimui yra taikoma specialioji norma bendrosios normos atžvilgiu – nutartis dėl bankroto bylos iškėlimo, priimta rašytinio proceso tvarka įsiteisėja per 10 dienų nuo jos priėmimo dienos, jeigu ji nebuvo apskūsta (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 13 d.). Šios nuostatos įtvirtinimo būtinybę lemia tai, jog tokiu būdu yra nesudėtinga fiksuoti nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo momentą, kuris yra susijęs su labai svarbių materialinių ir procesinių pasekmių kilimu (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 7 d., 11 str. 3 d., 14 str. 1 d., 15 str. 3 d., 17 str. 2 d., 18 str., 19 str. 1 d.). Pavyzdžiui, įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės valdymo organai privalo perduoti administratoriui per teismo nustatytus terminus įmonės turtą bei visus dokumentus, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, įmonė įgyja bankrutuojančios įmonės statusą, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, įskaitant palūkanų, netesybų, mokesčių ir kitų privalomų įmokų mokėjimą, išieškoti skolas iš šios įmonės teismo ar neginčo tvarka ir kt. (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 7 d.). Taip pat, po nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo įmonė negali savarankiškai dalyvauti ūkiniuose teisiniuose santykiuose – tai daro teismo paskirtas administratorius, kadangi teisė valdyti, naudoti bankrutuojančios įmonės turtą (lėšas) ir juo disponuoti, suteikiama tik administratoriui (Įmonių bankroto įstatymo 14 str. 1 d. 1 p.), kuris veikia teismo ir Įmonių bankroto įstatymo jam suteiktų teisių ribose. Taigi, Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 13 dalyje neįtvirtinus minėtos specialios normos, situacija, nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo priėmus rašytinio proceso tvarka, taptų gan paini – reikėtų taikyti bendrojo civilinio proceso taisyklę (Civilinio proceso kodekso 335 str.¹), o kiekvienas dalyvaujantis byloje asmuo galėtų nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo momentu laikyti būtent tą datą, kuri yra jam palankesnė. Tai gali būti

¹ Civilinio proceso kodekso 335 straipsnis numato, jog “Atskirieji skundai paduodami per tą teismą, kurio nutartis yra skundžiama, per septynias dienas nuo nutarties priėmimo dienos. Jeigu skundžiama teismo nutartis šio Kodekso nustatyta tvarka priimta rašytinio proceso tvarka, atskirasis skundas gali būti paduodamas per septynias dienas nuo nutarties nuorašo įteikimo dienos”.

ypatingai naudinga įmonės vadovui ar savininkui, kadangi įsiteisėjus nutarčiai dėl bankroto bylos iškelimo visas įmonės turtas privalo būti perduotas administratoriui (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 7 d. 1 p.). Kol ši nutartis neįsiteisėjusi, įmonės turtu gali disponuoti įmonės vadovas (savininkas). Todėl, žinant kad nutartis dėl bankroto bylos iškelimo yra priimta, tačiau kuo ilgiau vengiant jos įteikimo, būtų sudaryta galimybė iššvaistyti likusią įmonės turto dalį bei kilti dar vienam ginčui – tarp įmonės vadovo (savininko) ir administratoriaus. Pažymėtina, kad padavus atskirąjį skundą dėl nutarties iškelti (atsisakyti kelti) bankroto bylą, nustatomas griežtas dviejų savaičių terminas¹ (skaičiuojamas nuo skundo padavimo dienos), per kurį Lietuvos apeliacinis teismas privalo jį išnagrinėti. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis minėtu klausimu yra galutinė ir neskundžiama (Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 8 d.).

Civilinio proceso kodekso 282 straipsnio 2 dalies 4 punktą numato, jog teismo priimta nutartis dėl bankroto bylos iškelimo turi būti vykdoma skubiai, t.y. nelaukiant jos įsiteisėjimo, ir šios nutarties apskundimas jos vykdymo nesustabdo. Tačiau, aiškinant šią normą sistemiškai su Civilinio proceso kodekso 1 straipsnio 1 dalimi ir Įmonių bankroto įstatymo normomis, darytina išvada, kad neįsiteisėjusi nutartis dėl bankroto bylos iškelimo, vykdytina tiek, kiek leidžia Įmonių bankroto įstatymo normos. Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 4 dalies 1-6 punktuose numatytų teismo procesinių veiksmų atlikimo sustabdymas nėra galimas net ir pateikus atskirąjį skundą dėl nutarties iškelti bankroto bylą. Tačiau kiti procesiniai veiksmai, galimi tik įsiteisėjus nutarčiai dėl bankroto bylos iškelimo (pvz. numatyti Įmonių bankroto įstatymo 10 str. 7 d. arba 14 str. 1 d.), nes jie siejami konkrečiai su nutarties dėl bankroto bylos iškelimo įsiteisėjimu.

Įmonių bankroto 10 straipsnio 3 dalis nustato pagrindus, kuomet teismas privalo priimti nutartį dėl atsisakymo kelti bankroto bylą:

- 1) įmonė iki teismo nutarties iškelti bankroto bylą priėmimo patenkina kreditoriaus (kreditorių), kuris (kurie) kreipėsi į teismą dėl bankroto bylos iškelimo, reikalavimus;
- 2) įmonei iškelta restruktūrizavimo byla;
- 3) pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo metu teismas daro pakankamai pagrįstą prielaidą, kad įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti, išskyrus Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 10 ir 12 dalyse numatytus atvejus.

Manytina, jog detaliau vertėtų aptarti trečiąjį nutarties dėl atsisakymo iškelti bankroto bylą priėmimo pagrindą, kadangi pirmieji du yra pakankamai aiškūs ir nesukelia didesnių problemų praktikoje.

Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 3 dalies 3 punktą taikant praktikoje, daugiausiai problemų sukelia „pakankamai pagrįstos prielaidos darymas“. Kaip jau buvo minėta, tokiai

¹ Civilinio proceso kodekse atskirųjų skundų išnagrinėjimo terminai nėra nustatomi.

prielaidai padaryti būtina įvertinti pateiktame finansinės atskaitomybės dokumente nurodytų duomenų apie įmonei priklausantį turtą naujumą bei patikrinti tų duomenų atitikimą tikrovei, t.y. nustatyti įmonei priklausančio turto aktualią vertę, kadangi turto vertė, nurodoma finansinės atskaitomybės dokumente pateiktame teismui, dažnai būna ženkliai didesnė, negu kad yra aktualių metu (t.y svarstant bankroto bylos iškelimo klausimą). Tačiau, teismai dažnai nesugeba padaryti „pakankamai pagrįstos prielaidos“ ir realiai neturinčiai turto įmonei kelia bankroto bylą, ko pasekoje, vėliau vadovaudamiesi Įmonių bankroto įstatymo 13 (1) straipsniu priima nutartis taikyti įmonei supaprastintą bankroto procesą – pavyzdžiui, remiantis Įmonių bankroto valdymo departamento prie Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos pateikta statistine informacija, 2004 metais Lietuvoje supaprastintas bankroto procesas buvo pradėtas vykdyti netgi 134 įmonėse (tai sudaro beveik 20% nuo visų per 2004 metus iškeltų bankroto bylų)¹. Nors supaprastintam bankroto procesui Įmonių bankroto įstatymas nustato tokias išimtis kaip: vienerių metų trukmę nuo nutarties taikyti supaprastintą bankroto procesą priėmimo, privalomą įmonės likvidavimo taikymą, kreditorių susirinkimų nešaukimą, kreditorių susirinkimo kompetencijos dėl turto pardavimo perleidimą teismui (Įmonių bankroto įstatymo 13 (1) str. 1 d., 10 d.), supaprastintas bankroto procesas yra vis tik teisminis bankroto procesas, susijęs tiek su teismo išlaidomis, tiek ir su bankroto administravimo išlaidomis. Įmonėje neesant turto, minėtos išlaidos negali būti padengiamos, taigi jas prisiimti priversta valstybė ir administratorius, kuris, kaip dažniausiai pasitaiko praktikoje, tokiais atvejais atsistatydina (Įmonių bankroto įstatymo 11 str. 8 d.), teismams sukeldamas problemų dėl naujo administratoriaus parinkimo ir skyrimo.

Teismo nutarties atsisakyti kelti bankroto bylą įsiteisėjimui taikoma analogiška tvarka, kaip ir nutarties dėl bankroto bylos iškelimo įsiteisėjimui, todėl šį klausimą plačiau aptarti nėra tikslinga.

Taigi, išanalizavus bankroto bylos iškelimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadiją, galima daryti išvadą, jog ši stadija yra labai savita, lyginant su bendruoju civiliniu procesu, ir tuo pačiu, viena svarbiausių bankroto bylose, kadangi būtent jos metu išsprendžiami bankroto bylos iškelimo (atsisakymo kelti bankroto bylą) ir kiti reikšmingi klausimai, o tolesnį bankroto bylos teisminį nagrinėjimą, didžiąja dalimi, sudaro jau vykdymo procesas, akcentuotas į bankrutuojančios įmonės teisinę pabaigą. Todėl, reikia atkreipti dėmesį į tai, jog bankroto bylos iškelimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje, be bendrųjų civilinio proceso taisyklių, taikoma nemažai specialiųjų normų, kurias numato Įmonių bankroto įstatymas bei Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr. 33, ir kurias teismai privalo taikyti „lanksčiai“, ne tik

¹ <http://www.bankrotodep.lt/Doc/2004a.doc>; prisijungimo laikas: 2005 11 25.

dogmatiškai vertindami teismui pateiktus dokumentus, bet ir analizuodami visas kitas, didelę reikšmę bankroto bylos iškėlimui bei tolesniam jos nagrinėjimui galinčias turėti, aplinkybes.

Aptariant bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadiją užsienio valstybių bankroto teisėje, svarbu pažymėti, jog kai kuriose valstybėse (Prancūzijoje, Rusijoje), ši stadija apima ne tik ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimą, bankroto bylos iškėlimo sąlygų buvimo ar nebuvimo nustatymą, atitinkamų teismo procesinių sprendimų priėmimą bei veiksmų atlikimą, bet ir procedūras, kuriomis siekiama atstatyti įmonės, kuriai prašoma iškelti bankroto bylą, mokumą. Toks bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijos modelis ypatingai išplėtotas Rusijoje – „numatoma, jog teismui priėmus ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, skolininko atžvilgiu pradedama taikyti stebėjimo procedūra, kuri sąlygoja tai, jog yra sustabdomas atskirų kategorijų vykdomųjų dokumentų vykdymas (išskyrus išduotų pagal teismo sprendimus), uždraudžiamas turtinių reikalavimų, atsirandančių pagal akcininkų turtines teises, tenkinimas, paskiriamas laikinasis administratorius. [...] Paskyrus laikinąjį administratorių skolininko valdymo organų įgalinimai yra apribojami, tačiau jie neprivalo atsistatydinti, nustatomas draudimas sudarinėti tam tikrus sandorius be laikinojo administratoriaus sutikimo, bet skolininko turtas nėra perduodamas administratoriui. [...] Stebėjimo procedūra negali trukti ilgiau kaip tris mėnesius nuo ieškinio dėl bankroto bylos iškėlimo priėmimo, ir jeigu per šį terminą tarp skolininko ir kreditorių nesudaroma taikos sutartis, esant atitinkamoms sąlygoms, teismas priima sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo arba skolininkui nustato valdymo procedūros taikymą. [...] Nusprendus taikyti valdymo procedūrą, yra paskiriamas išorinis administratorius, skolininko valdymo organai atstatydinami, sustabdomas išieškojimas iš skolininko turto bei netesybų ir kitų ekonominių sankcijų taikymas. [...] Valdymo procedūra negali trukti ilgiau kaip dvylika mėnesių nuo teismo sprendimo dėl tokios procedūros priėmimo datos, ir jeigu per šį terminą tarp skolininko ir kreditorių nesudaroma taikos sutartis, esant atitinkamoms sąlygoms, teismas priima sprendimą dėl bankroto bylos skolininkui iškėlimo”¹. Akivaizdu, jog toks bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijos modelis yra nukreiptas labiau į įmonės reabilitavimą, negu kad į likvidavimą (t.y. į įmonės teisinę pabaigą), o minėtas “nukreiptumas“ priklauso nuo to, kokie valstybiniu teisiniu reglamentavimu yra nustatomi bankroto proceso tikslai. Lietuvoje bankroto procesui keliamas likvidacinis tikslas, kadangi įmonės reabilitavimui taikomas atskiras Įmonių Restruktūrizavimo įstatymas, į kurį tikslingai, iš Įmonių bankroto įstatymo, buvo perkeltos visos į įmonės mokumo atstatymą akcentuotos nuostatos. Manytina, jog tokia teisinė reglamentacija yra teisinga, nes jeigu į bankroto procesą būtų inkorporuotas ir restruktūrizavimo procesas,

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 139-141, 144-145, 150-151.

bankroto bylų nagrinėjimo terminai taptų dar ilgesni, o kreditorių patiriami finansiniai nuostoliai dar labiau padidėtų.

Kaip ir Lietuvos bankroto teisėje, „užsienio valstybių (Vokietijos, Anglijos, Rusijos) bankroto teisėje bankroto bylos iškėlimo sąlygos yra siejamos su įmonės neišgalėjimu vykdyti savo finansinius įsipareigojimus (Lietuvos bankroto teisėje tai atitiktų nemokumo sampratą – *aut. pastaba*), atsižvelgiant į tam tikrus tokių finansinių įsipareigojimų dydžius ar pradelsimo terminus”¹. Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad nė vienos iš aukščiau nurodytų užsienio valstybių bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai įmonės nemokumo, kaip sąlygos išskirti bankroto bylą, nesieja su tam tikru įmonės finansinės atskaitomybės dokumentu (pvz. balansu). „Rusijos 1992 m. redakcijos Įstatymas “Dėl įmonių nemokumo (bankroto)” numatė, kad įmonės nemokumo požymiais yra neišgalėjimas įvykdyti kreditorių reikalavimus dėl apmokėjimo už prekes (darbus, paslaugas) arba neišgalėjimas garantuoti privalomųjų įmokų į valstybės biudžetą ar nebiudžetinius fondus, mokėjimo. Toks neišgalėjimas privalėjo būti susijęs su tuo faktu, jog skolininko *balansas yra neigiamas*, t.y. skolininko įsipareigojimai viršija jo turta”². Rusijos teisės mokslininkų nuomone, tokios įstatyminės nuostatos įvedimas turėjo tik neigiamas pasekmes – „kaip parodė teismų praktika, tokia įstatyminė formuluotė sudaro galimybes įmonių vadovams, manipuluojant aktyvais ir pasyvais, gana ilgą laiką didinti kreditorių patiriamus nuostolius dėl savalaikio bankroto bylos neiškėlimo”³. Tačiau, 2002 m. priėmus naują Įmonių bankroto įstatymo redakciją, „nemokumas yra siejamas tik su įmonės neišgalėjimu atsiskaityti su kreditoriais ilgiau kaip tris mėnesius, nuo pareigos atlikti tokį atsiskaitymą atsiradimo datos”⁴. Taigi, norint išvengti minėto kreditorių teisių pažeidinėjimo, siūlytina ir Lietuvos įstatymų leidėjui pasekti Rusijos pavyzdžiu ir atitinkamai koreguoti Įmonių bankroto įstatyme išdėstyta nemokumo sąvoką, ją pateikiant atsietai nuo finansinės atskaitomybės dokumentų.

3.2. Bankroto bylos teisminis nagrinėjimas

Bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadija prasideda įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo. Teismo nagrinėjimo stadijoje galima išskirti šiuos pagrindinius etapus:

- 1) nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto priėmimas (Įmonių bankroto įstatymo 30 str. 1 d.);

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 57.

² Ten pat. P. 56.

³ Ten pat. P. 56.

⁴ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 412.

2) sprendimo dėl įmonės pabaigos priėmimas (Įmonių bankroto įstatymo 32 str. 4 d.).

Tačiau, prieš pradėdant analizuoti aukščiau nurodytus bankroto bylos nagrinėjimo etapus, reiktų aptarti svarbų ir neatsiejamą bankroto bylos teismo nagrinėjimo elementą – *kreditorių reikalavimų tvirtinimą*. Teismui priėmus nutartį dėl bankroto bylos iškelimo, per joje nustatytą terminą (pastarasis skaičiuojamas nuo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos), kreditoriai įgyja teisę perduoti administratoriui savo reikalavimus ir kartu įgyja pareigą pateikti savo reikalavimus pagrindžiančius dokumentus bei nurodyti kaip įmonė yra užtikrinusi šių reikalavimų vykdymą (Įmonių bankroto įstatymo 21 str. 1 d.). Siekiant maksimaliai apsaugoti kreditorių, kurie pavyzdžiui, nežinojo apie ieškinio dėl bankroto bylos iškelimo padavimą ir jo patenkinimą arba pareigą pateikti savo reikalavimus administratoriui, teises, Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 9 dalis numato, kad teismas turi teisę priimti ir tuos kreditorių reikalavimus, kurie buvo pateikti pažeidus teismo nutartimi dėl bankroto bylos iškelimo nustatytą terminą kreditoriniams reikalavimams pareikšti, tačiau nustatomos ir sąlygos, kurioms esant, kreditoriai gali realizuoti tokia savo teisę: a) teismo nutartimi dėl bankroto bylos iškelimo nustatyto termino kreditoriniams reikalavimams pareikšti praleidimo priežastis teismas turi pripažinti svarbiomis; b) reikalavimas administratoriui turi būti pateiktas iki teismo nutarties nutraukti bankroto bylą arba įmonę likviduoti dėl bankroto priėmimo dienos. Įmonės administratorius gavęs kreditorių pateiktus reikalavimus, patikslina juos pagal įmonės finansinės apskaitos dokumentus, sudaro visų įmonės kreditorių reikalavimų sąrašą ir pateikia jį teismui tvirtinti. Nepagrįstus kreditorių reikalavimus administratorius ginčija teisme (Įmonių bankroto administravimo įstatymo 11 str. 3 d. 10 p.). „Teismas, administratoriaus pareiškimus dėl kreditorių reikalavimų ginčijimo nagrinėja žodinio proceso tvarka, ginčą išspręsdamas nutartimi“¹. Administratoriaus pateiktą *kreditorių reikalavimų sąrašą teismas tvirtina nutartimi*, kuri yra priimama rašytinio proceso tvarka, išskyrus atvejus, kuomet patenkinamas suinteresuotų asmenų prašymas dėl žodinio nagrinėjimo (Įmonių bankroto įstatymo 26 str. 1 d., 4 d.). Įsiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinto kreditorių reikalavimų sąrašo patikslinimai (susiję su bankroto procesu), tvirtinami teismo nutartimi, iki teismas priima nutartį nutraukti bankroto bylą arba sprendimą dėl įmonės pabaigos (Įmonių bankroto įstatymo 26 str. 1 d.). Dėl teismo nutarties, kuria yra patvirtinamas kreditorių reikalavimų sąrašas, taip pat ir dėl tolimesnių nutarčių, kuriomis tvirtinami kreditorių reikalavimo sąrašo patikslinimai, gali būti paduodami atskirieji skundai. Atskirojo skundo padavimui, šiuo atveju, yra taikoma Civilinio proceso kodekso 335 straipsnyje nustatyta tvarka, ir Įmonių bankroto įstatymo 26 straipsnio 5 dalyje numatyti apeliacijos ribojimai: atskirąjį skundą gali paduoti tik administratorius ir kreditoriai,

¹ Lietuvos teismų praktika. Nutartys, nutarimai, apžvalgos, konsultacijos // Civilinė teisė ir civilinis procesas 2000 01 11 – 2002 01 17. 2002, Nr. 1. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002. P. 784-839.

kurių atžvilgiu priimta nutartis; kiti kreditoriai šias nutartis gali skųsti tik jei jomis patvirtintų finansinių reikalavimų suma viršija du šimtus penkiasdešimt litų ir skundą paduodančio kreditoriaus patvirtintų finansinių reikalavimų suma viršija du šimtus penkiasdešimt litų. Pastebėtina, jog civilinio proceso teisės doktrinoje yra nuomonių, jog teismas tvirtindamas kreditorinius reikalavimus turėtų atlikti kitokią procesinę veiksmą – sprendimą, antai G.Ambrasaitė teigia, jog „įmonių bankroto bylose bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai tvirtinami teismo nutartimi, nors akivaizdu, jog pagal savo prigimtį šis klausimas artimesnis tiems, kurie turi būti sprendžiami teismo sprendimu (nutartimi teismas iš esmės pasisako dėl kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo)“¹. Tačiau, reikia atsižvelgti į tai, jog, bankroto byla gali būti išsprendžiama iš esmės tik priimant sprendimą dėl bankrutavusios įmonės pabaigos, kadangi bankrutavusios įmonės teisinė pabaiga yra pagrindinis ir galutinis bankroto proceso tikslas (Lietuvoje), o kreditorių reikalavimų patvirtinimas – tik tarpinis bankroto proceso tikslas. Taigi, kreditorių reikalavimų sąrašas bei jo patikslinimai tvirtintini tik nutartimis.

Įmonių bankroto įstatymo 30 straipsnio 2 dalis nustato, jog teismas pripažįsta įmonę bankrutavusia ir *priima nutartį įmonę likviduoti*, jei per tris mėnesius nuo nutarties patvirtinti kreditorių reikalavimus įsiteisėjimo dienos nebuvo priimta nutartis dėl taikos sutarties sudarymo ir jei teismas šio termino nepratęsė. Taigi, sąlygas būtinas nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto priėmimui, įstatymų leidėjas sieja su trijų mėnesių terminu², per kurį bankrutuojančiai įmonei nepavyksta sudaryti taikos sutarties su savo kreditoriais. Nors Įmonių bankroto įstatymas bei Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr. 33 nenumato nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto apskundimo tvarkos, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad šioje nutartyje teismas turi patvirtinti kiekvieno kreditoriaus patikslintų reikalavimų sumą, likvidavimo tvarką ir kitus svarbius nurodymus (Įmonių bankroto įstatymo 30 str. 3 d.), manytina, kad nutartis likviduoti įmonę dėl bankroto gali būti skundžiama atskiruoju skundu, o apeliacijai, šiuo atveju, taikytina Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka, kadangi Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 13 dalis ir 26 straipsnio 5 dalis, specifinę apskundimo tvarką nustato tik nutarčiai dėl bankroto bylos iškėlimo bei nutartims, kuriomis tvirtinami kreditorių reikalavimai.

Nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimas sukelia svarbias pasekmes – įmonė įgyja bankrutavusios įmonės statusą, prasideda įmonės likvidavimo procesas, kurį įgyvendina administratorius: jis disponuoja įmonės turtu, organizuoja turto pardavimą, tenkina kreditorių reikalavimus nustatyta tvarka ir eiliškumu³, grąžina bankrutavusios įmonės savininkui, steigėjui turtą, likusį atsiskaičius su kreditoriais ir atlieka kitus veiksmus numatytus Įmonių bankroto

¹ G. Ambrasaitė. Apeliacinis procesas: pagrindinės Civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29). P. 14.

² Įmonių bankroto įstatymo 30 str. 2 dalis numato, jog minimą trijų mėnesių terminą teismas, kreditorių susirinkimo prašymu, gali pratęsti.

³ Kreditorių reikalavimų tenkinimo tvarka ir eiliškumas nustatyti Įmonių bankroto įstatymo 34-35 straipsniuose.

įstatymo 31-32 straipsniuose. Įmonių bankroto įstatymo 33 straipsnio 4 dalis, nurodo, kad, jeigu per 24 mėnesius nuo teismo nutarties pripažinti įmonę bankrutavusia įsiteisėjimo dienos lieka neparduoto bei kreditoriams neperduoto bankrutavusios įmonės turto ir kreditorių nepatenkintų reikalavimų, likvidavimo procedūra laikoma baigta. Ribojant likvidavimo procedūros trukmę, įstatymų leidėjas neabejotinai siekė bankroto bylų nagrinėjimui suteikti operatyvumo, tačiau esant tokiai nuostatai lieka neaišku ar likvidavimo procedūra turėtų baigtis suėjus minėtam 2 metų terminui jeigu bankrutavusi įmonė turto neturi, o pvz., administratorius vis dar bylinėjasi su įmonės debitoriais arba teisme ginčija neteisėtai sudarytus sandorius. Remiantis dabartine bankroto proceso teisine reglamentacija, likvidavimo procedūra turėtų tęstis, kadangi dviejų metų terminą Įmonių bankroto įstatymas sieja tik su bankrutavusios įmonės nuosavybės teisės į tam tikrą turtą buvimo faktu. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Įmonių bankroto įstatymas įmonės, kurios atžvilgiu yra įsiteisėjusi nutartis dėl likvidavimo, statusą įvardija kaip „bankrutavusi“. Tokios sąvokos panaudojimas yra neatsitiktinis – įmonės likvidavimo procedūrą numato ir Civilinis kodeksas, tačiau jeigu įmonė likviduojama vadovaujantis Civilinio kodekso normomis¹, jos teisinis statusas apibūdinamas kaip „likviduojama“, todėl Įmonių bankroto įstatyme įtvirtinta sąvoka „bankrutavusi“ yra skiriamasis požymis, leidžiantis nustatyti, jog tam tikrai įmonei yra taikomas būtent bankroto procesas.

Administratoriui atlikus įmonės likvidavimo procedūrą ir pateikus teismui dokumentus numatytus Įmonių bankroto įstatymo 32 straipsnio 4 dalyje, teismas baigia bankroto bylos nagrinėjimą iš esmės – *priima sprendimą dėl įmonės pabaigos*. Taigi, teismo sprendimui dėl įmonės pabaigos priimti, būtina, jog administratorius pateiktų teismui atitinkamus dokumentus, t.y.: likvidacinį balansą, likusio turto gražinimo, nurašymo arba perdavimo aktus, Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos regioninio departamento pažymą, taip pat pažymą, patvirtinančią, jog yra visiškai baigtas išmokų iš Garantinio fondo išmokėjimas bankrutavusios įmonės darbuotojams (Įmonių bankroto įstatymo 32 str. 4 d.). Kadangi Įmonių bankroto įstatymas nenumato sprendimo dėl įmonės pabaigos apskundimo tvarkos, turi būti vadovaujamosi Civilinio proceso kodekso normomis², kurios reglamentuoja pirmosios instancijos teismo sprendimo apskundimą. Tačiau, kaip buvo minėta, šia teise praktikoje iš esmės retai kada įgyvendinama, kadangi priėmus teismui sprendimą dėl įmonės pabaigos, kreditorių finansiniai reikalavimai, kiek tai yra įmanoma, iš įmonės turto jau yra patenkinti, be to, įmonė kaip juridinis asmuo nustoja egzistuoti. Taigi, bankroto bylose paprastoji apeliacija – kai yra skundžiamas teismo sprendimas paduodant apeliacinį skundą, labai retai įgyvendinama. Įsiteisėjus teismo sprendimui dėl įmonės pabaigos, pastaroji praranda savo teisinį subjektiškumą.

¹ Įmonių likvidavimą reglamentuoja Civilinio kodekso 2.106-2.113 straipsniai.

² Civilinio proceso kodekso 301-333 straipsniai.

o Juridinių asmenų registras, teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos bei kitų administratoriaus pateiktų dokumentų pagrindu, priima sprendimą dėl įmonės išregistravimo iš Juridinių asmenų registro (Įmonių bankroto įstatymas 32 str. 5 d., 6 d.). Pažymėtina, jog įsiteisėjus teismo sprendimui dėl įmonės pabaigos bei Juridinių asmenų registro tvarkytojo sprendimui dėl likviduotos įmonės išregistravimo, kreditoriai (juridiniai asmenys), kurių reikalavimai liko nepatenkinti, turėdami 2002 02 11 Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymu Nr. 40 patvirtintos „Skolų beviltiškumo ir pastangų šioms skoloms susigražinti įrodymo bei beviltišku skolų sumų apskaičiavimo tvarkos“¹ 23 punkte nurodytus dokumentus, įgyja teisę likviduotos įmonės skolas laikyti beviltiškomis ir savo kreditorinio reikalavimo sumas finansinėje atskaitomybėje perkelti į „Sąnaudas“, tokiu būdu išvengiant pajamų mokesčio nuo savo reikalavimo sumos mokėjimo (kadangi reikalavimai bankrutuojančiai įmonei kreditoriaus balanse yra apskaitomi kaip „Gautinos sumos“).

Bankroto byla gali būti baigiama ne tik įsiteisėjusiu teismo sprendimu dėl įmonės pabaigos, bet ir teismui priimant *nutartį dėl bankroto bylos nutraukimo*. Įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio 1 dalis numato, jog bankroto byla nutraukiama kai:

- 1) visi kreditoriai atsisako savo reikalavimų ir teismas priima nutartį priimti atsisakymus;
- 2) bankrutuojanti įmonė atsiskaito su visais kreditoriais (kreditoriumi) ir administratorius teismui pateikia tai įrodančius dokumentus;
- 3) pasirašoma taikos sutartis ir teismas ją patvirtina.

Pirmieji du nutarties dėl bankroto bylos nutraukimo pagrindai yra pakankamai nesudėtingi ir aiškūs, todėl tikslinga išsamiau nagrinėti tik trečiąjį – t.y. *taikos sutartį* bankroto byloje. Beje, šio pagrindo svarbą pabrėžia ir pats įstatymų leidėjas, jo reglamentavimui skirdamas atskirą šeštąjį Įmonių bankroto įstatymo skirsnį. Nors Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad pasiūlymą sudaryti taikos sutartį gali pateikti kreditoriai, administratorius, įmonės savininkas (savininkai), tačiau, be jokios abejonės, inicijuoti taikos sutarties sudarymo galimybę gali ir teismas. Taikos sutartį turi pasirašyti visi kreditoriai, kurių reikalavimai bankroto proceso metu iki taikos sutarties pasirašymo dienos liko nepatenkinti, arba jų įgaliotas atstovas, ir administratorius, gavęs įmonės savininko, valdymo organo, kuris turi teisę priimti nutarimą reorganizuoti ar likviduoti įmonę, raštišką sutikimą (Įmonių bankroto įstatymo 28 str. 2 d.). Pagal Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnio 3 dalį, taikos sutartis gali būti sudaroma bet kuriuo bankroto proceso metu iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos. Taikos sutartis tvirtinama teismo nutartimi, kuria kartu yra nutraukiama ir bankroto byla (Įmonių bankroto įstatymo 27 str. 1 d. 3 p., 29 str. 4 d., 5 d.).

¹ Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas Nr. 40 // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 16-644.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 06 30 konsultacijoje atsakydamas į klausimą, ar gali teismas patvirtinti taikos sutartį bankroto bylos iškelimo stadijoje, atsakė neigiamai¹. Tačiau, šiuo atveju nederėtų sutikti su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pozicija, ir sprendžiant klausimą ar galima sudaryti taikos sutartį bankroto bylos iškelimo (taigi ir pasirengimo bylos nagrinėjimui) stadijoje reiktų pritarti R. Norkaus nuomonei, kuris teigia, kad „aplinkybė, jog ĮBĮ (Įmonių bankroto įstatymas – *aut. pastaba*) reglamentuoja taikos sutarties sudarymo galimybę po bankroto bylos iškelimo, neduoda pagrindo teigti, jog bankroto bylos iškelimo stadijoje draudžiama sudaryti taikos sutartį, vadovaujantis bendrosiomis CPK nuostatomis”², tokia nuomonė yra grindžiama argumentais, jog „pirmosios instancijos teismui rezoliucija priėmus ieškinį dėl bankroto bylos iškelimo, prasideda civilinė byla, kurioje dar tik bus svarstomas bankroto bylos iškelimo atsakovui klausimas. Esant iškeltai civilinei bylai, pagal bendrąsias CPK įtvirtintas ginčo teisenos nuostatas, kiekvienoje proceso stadijoje šalys gali baigti bylą taikos sutartimi (CPK 140 str. 3 d.)”³, be to „jeigu į teismą dėl bankroto bylos iškelimo kreipiasi įmonės kreditorius, bankroto bylos iškelimas šioje stadijoje dar gali būti vertinamas kaip daugiau ar mažiau privatus šio kreditoriaus ir įmonės skolininkės reikalas, todėl šalys išsaugo tam tikras dispozityvumo principo (CPK 13 str.) joms suteikiamas teises, tarp jų ir teisę baigti bylą taikos sutartimi”⁴. Pažymėtina, jog kaip teigia R. Norkus, šalys tokiu būdu užbaigtų ne bankroto bylą, kadangi tokia byla dar nėra iškelta, o tik civilinę bylą, kurioje bankroto byla galėtų būti keliama ir tokiu atveju, teismas, vadovaudamasis Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 3 dalies 1 punktu, turėtų priimti nutartį atsisakyti kelti bankroto bylą. Tokios pozicijos laikomasi ir kai kurių teismų praktikoje, pavyzdžiui, 2005 05 17 Kauno apygardos teismas priėmė nutartį⁵, kuria patvirtino taikos sutartį tarp ieškovo (kreditoriaus) UAB „Zona Optima” ir atsakovo restruktūrizuojamos UAB „Marijampolės statyba”, tuo pačiu bankroto bylą restruktūrizuojamai UAB „Marijampolės statyba” kelti atisakė. Taigi, nutraukiant bylą bankroto bylos iškelimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje, nederėtų vadovautis vien Įmonių bankroto įstatymu, tokiu atveju būtina atsižvelgti ir į šio teisės akto santykį su Civilinio proceso kodeksu, t.y. į pastarojo 293 straipsnyje numatytus bylos nutraukimo pagrindus. Be abejo, Civilinio proceso kodekso 293 straipsnyje nustatytų bylos nutraukimo pagrindų taikymas bankroto byloje yra labai ribotas ir leistinas tiek, kiek neprieštarauja pačiai bankroto proceso esmei, kadangi dauguma jų bankroto byloje negali būti pritaikyti dėl savo prigimties (pvz. kaip vienas iš pagrindų nutraukti bylą yra numatomas įsiteisėjęs arbitražo

¹ Teismų praktika. Nr. 19. – Vilnius, 2003. P. 273.

² R. Norkus. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, T. 57 (49). P. 86.

³ Ten pat. P. 86.

⁴ Ten pat. P. 87.

⁵ Kauno apygardos teismo 2005 05 17 nutartis c. b. UAB “Zona Optima” vs. RUAB “Marijampolės statyba”; Nr. B2-690-260/2005.

sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu¹, – akivaizdu, jog bankroto bylų nagrinėjimas arbitraže nėra galimas²). Tačiau, bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadijoje, bylos nutraukimui yra taikytinos tik specialiosios Įmonių bankroto įstatymo normos (27 str. 1 d.).

Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimo Nr. 33, 26 punktą numato, jog dėl nutarties nutraukti bankroto bylą gali būti duodamas atskirasis skundas ir šiuo atveju taikoma Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Įsiteisėjus teismo nutarčiai dėl bankroto bylos nutraukimo, įmonės bankroto byla nutraukiama (Įmonių bankroto įstatymo 27 str.1 d., 28 str. 5 d.). Taigi, preziumuojama, kad įmonė atgavo mokumą ir pilną civilinį teisinį subjektiškumą. Tačiau, Įmonių bankroto įstatymas nenurodo, kas veikia įmonės vardu laikotarpiu nuo nutarties nutraukti bankroto bylą įsiteisėjimo momento iki valdymo organų sudarymo (pvz. iki vadovo paskyrimo), o toks laikotarpis gali būti pakankamai ilgas, pavyzdžiui nutraukus akcinės arba uždarnosios akcinės bendrovės bankroto bylą, atsižvelgiant į Akcinių bendrovių įstatymo 26 straipsnyje numatytus, informavimo apie visuotinį akcininkų susirinkimo sušaukimą, terminus, tokių įmonių valdymo organai gali būti suformuoti maždaug per 32 dienas. Įmonių bankroto įstatymo 29 straipsnio 2 dalis numato, kad tokiu atveju, kai bankroto byla iškelta akcinei ar uždarajai akcinei bendrovei, teismas nutartyje dėl taikos sutarties patvirtinimo nurodo asmenį, kuriam paveda sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą. Tačiau, lieka neaišku, ar toks teismo nutartimi „įgaliojamas“ asmuo turi teisę veikti bendrovės vardu, pvz. sudarinėti sandorius įmonės vardu, atstovauti įmonę teisme ir pan., be to Įmonių bankroto įstatymo 29 straipsnio 2 dalis neatsako į klausimą kas turėtų teisę veikti įmonės vardu, jeigu bankroto byla pastarajai būtų nutraukiama remiantis kitais Įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnio 1 dalyje numatytais pagrindais. Kita vertus, Įmonių bankroto įstatymas nenustato, kad nuo bankroto bylos nutraukimo įgaliojimų netenka bankroto proceso metu veikęs administratorius. Dar daugiau, Įmonių bankroto įstatymo 29 straipsnio 8 dalis nustato administratoriui tam tikras funkcijas, vykdytinas po nutarties dėl bankroto bylos nutraukimo įsiteisėjimo. Todėl, darytina prielaida, kad nutraukus bankroto bylą, iki visiško įmonės valdymo organų suformavimo, įmonės vardu veikia administratorius. Tačiau, netgi ir laikantis tokios pozicijos, įvardinta situacija laikytina Įmonių bankroto įstatymo spraga ir yra koreguotina. Manytina, kad tokio įstatymų leidėjo aplaidumo priežastis yra ta, jog teismų praktikoje bankroto bylų nutraukimo atvejai pasitaiko labai retai.

¹ Civilinio proceso kodekso 293 str. 6 p.

² Lietuvos Respublikos Komerčio arbitražo įstatymas // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 39-961.

Užsienio valstybių bankroto proceso teisės aktai apibūdindami teismo bankroto bylos nagrinėjimo stadiją, akcentuoja bankroto bylos nutraukimą, sudarant taikos sutartį. Tai sąlygoja, jau minėtų į skolininko mokumo atstatymą nukreiptų bankroto procedūrų buvimas užsienio valstybių bankroto procese. Svarbus faktas, jog daugumoje užsienio valstybių „(pvz. Rusijoje, Anglijoje, Prancūzijoje) taikos sutarties sudarymas leidžiamas bet kurioje bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje“¹. Lietuvos Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnio 3 dalis numato, jog taikos sutartis gali būti sudaryta tik iki nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo dienos, taigi atliekant likvidavimo procedūrą, kuri, beje, ir užima didžiąją dalį bylos teismo nagrinėjimo, taikos sutarties sudarymas yra negalimas. Tokio Lietuvos įstatymų leidėjo nustatyto draudimo buvimas yra diskutuotinas – teismų praktikoje yra gana dažni atvejai, kuomet administratorius ginčija bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius arba bando įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu. Akivaizdu, jog teismui minėtose bylose priėmus administratoriui palankų sprendimą, bankrutuojančios įmonės finansinė padėtis galėtų ženkliai pagerėti ir atsižvelgiant į bylos aplinkybes galima būtų siekti taikos sutarties sudarymo (šis bankroto bylos nutraukimo pagrindas yra realiausias, kadangi mažiau tikėtina, jog įmonė sugebės atsiskaityti su *visais* kreditoriais arba kad *visi* kreditoriai atsisakys savo reikalavimų). Tačiau, bylų, kuriose ginčijami sandoriai arba siekiama įmonės bankrotą pripažinti tyčiniu, nagrinėjimo terminas yra pakankamai ilgas (pripažinus įmonės bankrotą tyčiniu, reikalinga inicijuoti dar ir baudžiamąjį procesą² bei civilinio ieškinio jame pateikimą³), todėl netgi ir pasiekus bankrutuojančiai įmonei palankų sprendimą, sudaryti taikos sutartį nėra įmanoma, kadangi būna pasibaigęs trijų mėnesių terminas, nustatytas bankroto bylos teismui nagrinėjimui iki nutarties dėl įmonės likvidavimo priėmimo. Todėl kreditoriai, tokiais atvejais, yra priversti piktnaudžiauti savo teisėmis⁴ ir reikalauti minėto termino pratęsimo (pavyzdžiui, AB „Jiesia“ bankroto byloje⁵, susumavus visus prašymus dėl minėto termino pratęsimo, matyti, jog jis buvo pratęstas net iki dviejų metų aštuonerių mėnesių). Taigi, Lietuvos Įmonių bankroto įstatymas, termino sudaryti taikos sutarčiai aspektu, yra tobulintinas.

Išimtį iš aukščiau nurodytos užsienio valstybių bankroto proceso teismo reglamentavimo ypatybės, sudarytų Vokietijos bankroto proceso teismo reglamentavimas, kuris pagrindinį dėmesį skiria įmonės likvidacijai, reabilitavimą numatydamas tik kaip šalutinį kelią – „Vokietijoje, nuo pat bankroto bylos teismo nagrinėjimo pradžios, pradedama taikyti įmonės

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstvo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 155.

² Šiuo atveju kalbama apie baudžiamąją atsakomybę už Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (Valstybės Žinios. 1996, Nr. 39-961) 182-184 str., 186 str., 209 str., numatytų veikų padarymą.

³ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso (Valstybės Žinios. 2002, Nr. 37-1341) 109-118 str.

⁴ Įmonių bankroto įstatymo 30 str. 2 dalis numato, jog minima trijų mėnesių terminą teismas, kreditorių susirinkimo prašymu, gali pratęsti.

⁵ Kauno apygardos teismo c.b. Nr. 2-422/2004.

likvidavimo procedūra, kurios vienas rezultatų gali būti ir įmonės restruktūrizavimas”¹. Taip pat, pastebėtina, jog „Vokietijos bankroto teisė, šalia taikos sutarties kaip bankroto bylos nutraukimo pagrindo, išskiria savotišką taikos sutarties „analogą” – likvidacinį planą, kurį teismui patvirtinus, įmonės bankroto byla nutraukiama ir pradedama restruktūrizavimo procedūra, vadovaujama teismo paskirto administratoriaus”². Lietuvos bankroto proceso įstatymai, kaip jau buvo minėta, yra nukreipti į įmonės likvidaciją ir teisinę pabaigą, todėl jokio bankroto bylos transformavimo į restruktūrizavimo procedūrą, prasidėjus teisminiam nagrinėjimui, nenumato. Tačiau, reikia pripažinti, kad Vokietijos bankroto proceso teisinis reglamentavimas minėtu aspektu yra pažangus, kadangi tokiu būdu sustiprinama bankrutuojančios įmonės teisių apsauga, taip pat, įprasminamas bankroto ir restruktūrizavimo procesų ryšys.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog kai kuriose užsienio valstybėse yra nustatomas konkretus terminas, kiek gali trukti bankroto bylos teisminis nagrinėjimas, po įmonės pripažinimo likviduojama (t.y. įmonės likvidavimo procedūra). Antai, „Rusijoje įmonės likvidavimo procedūrai nustatomas vienerių metų terminas, kuris gali būti pratęstas dar šešiams mėnesiams”³. Įmonių bankroto įstatymas konkrečių įmonės likvidavimo terminų nenustato, tuo sudarydamas bankrutavusios įmonės administratoriui puikią galimybę vilkinti bankroto bylos nagrinėjimą, kadangi pastarasis yra suinteresuotas kuo ilgesniu bankroto bylos nagrinėjimo terminu, nes nuo to priklauso jo atlyginimo bei administravimo išlaidų dydis (pvz. UAB „Kuršėnų duona” bankroto byloje⁴ likvidavimo procedūra tęsiasi nuo 2001 10 01, t.y. jau daugiau kaip keturis metus). Taigi, autoriaus nuomone, normų, nustatančių griežtą įmonės likvidavimo procedūros terminą, buvimas Įmonių bankroto įstatyme, neleistų bankrutavusių įmonių administratoriams piktnaudžiauti savo teisėmis bei užtikrintų greitesnį bankroto bylos išnagrinėjimą.

Taigi, apibendrinant reiktų pastebėti, jog bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadija yra specifinė tuo, jog didžiąja dalimi apima ir vykdymo stadiją, kadangi pastaroji, kaip ir teismo nagrinėjimo stadija, bankroto procese prasideda nuo nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo momento, o atlikus įmonės likvidavimo procedūrą, ir teismui priėmus sprendimą dėl įmonės pabaigos (nutartį dėl bankroto bylos nutraukimo), kartu su teismo nagrinėjimo stadija, baigiasi ir svarbiausias vykdymo stadijos etapas, nes po teismo sprendimo dėl įmonės pabaigos įsiteisėjimo atliekami vykdymo veiksmai yra techninio pobūdžio ir bankroto procesui didesnės reikšmės neturi. Žvelgiant į teisinį bankroto bylos teismo

¹ V.V. Stepanov. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999. P. 119.

² Ten pat. P. 130-131.

³ M.V. Teliukina. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004. P. 410.

⁴ Šiaulių apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-641-7/2001.

nagrinėjimo reglamentavimą, akivaizdu, jog pastarasis netiksliai apibrėžia kiek turėtų trukti įmonės likvidavimo procedūra (taigi ir bankroto byla po nutarties likviduoti įmonę dėl bankroto įsiteisėjimo), turi spragų teismo nutarčių, priimamų bankroto bylos teismo nagrinėjimo metu, apskundimo srityje, todėl yra tobulintinas.

3.3. BANKROTO PROCESAS TARPTAUTINĖJE TEISĖJE

Vis didėjanti ekonomikos internacionalizacija sąlygoja tai, jog įmonės bankroto procesas gali sukelti padarinių ne tik konkrečioje valstybėje, bet ir už jos ribų. Tokiais atvejais įmonės bankroto procesas įgauna tarptautinį pobūdį. Tačiau nacionalinis bankroto proceso teisinis reglamentavimas dažniausiai atsilieka nuo pasaulinių tendencijų ir nevisiškai tinkamai reguliuoja tarpvalstybinio pobūdžio bankroto bylų nagrinėjimą. Todėl tarptautinės teisės aktai reglamentuojantys bankroto procesą įgyja vis didesnę svarbą.

Apžvelgiant bankroto proceso reglamentavimą tarptautinės teisės lygmeniu, svarbu pažymėti pagrindinius teisės aktus, kuriais buvo siekiama įvesti tam tikro vientisumo tarptautinio pobūdžio bankroto bylose:

1. 1889 m. ir 1940 m. Montevideo tarptautinės komercinės teisės sutartys¹ (The Montevideo treaties on international commercial law of 1889 and 1940);
2. 1928 m. Tarptautinės privatinės teisės konvencija² (The Convention on Private International Law of 1928 (Bustamante Code));
3. 1933 m. Šiaurės šalių bankroto konvencija³ (The Convention regarding Bankruptcy between Nordic States of 1933);
4. 1990 m. 1997 m. UNCITRAL⁴ pavyzdinis tarptautinio bankroto proceso įstatymas⁵ (UNCITRAL Model Law on Cross – Border Insolvency).

Pastebėtina, jog didžiausią įtaką tarptautinio bankroto proceso reguliavimui turėjo 1997 05 30 Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos patvirtintas UNICITRAL pavyzdinis tarptautinio bankroto proceso įstatymas, kuris buvo priimtas apibendrinus ankstesnių tarptautinio bankroto proceso teisės aktų turinius bei taikymo praktiką. 1997 m. UNICITRAL pavyzdinio tarptautinio bankroto proceso įstatymo vertę įrodo ir tai, jog ši dokumentą, ar atskiras jo nuostatas, į savo teisės aktų sistemas inkorporavo tokios valstybės kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada, Japonija⁶.

¹ http://www.sice.oas.org/dispute/comarb/intl_conv/caicmoe.asp; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

² <http://www.jus.uio.no/lm/treaties.and.organisations/lm.chronological.html>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

³ http://www.iiiglobal.org/country/netherlands/Nordic_Bankruptcy.pdf; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

⁴ United Nations Commission on International Trade Law (Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisija).

⁵ <http://www.law.wits.ac.za/salc/media/crossbannexa.html>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

⁶ http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model_status.html; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

Tačiau, 1997 m. UNICITRAL pavyzdinis tarptautinio bankroto proceso įstatymas, kaip ir kiti aukščiau nurodyti tarptautinį bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai, valstybėms savaime nėra privalomi, kitaip tariant, jie yra rekomendacinio pobūdžio, sukurti siekiant padėti atskiroms valstybėms kuriant modernius, harmonizuotus ir teisingus nacionalinius bankroto procesą reglamentuojančius įstatymus, kurie apimtų ir tarptautinius bankroto proceso aspektus. Minėti tarptautinį bankroto procesą reguliuojantys teisės aktai atitinkamoje valstybėje gali būti taikomi tik tuomet, kai, pastarajai panaudojant tarptautinių teisės aktų ratifikavimo procedūras, tokie teisės aktai, ar jų atskiros nuostatos, yra inkorporuojami į vidinę atitinkamos valstybės teisinę sistemą.

2004 05 01 Lietuvos Respublika tapo pilnateise Europos Sąjungos nare. Todėl Lietuvos Respublikoje šiuo metu taikoma dauguma Europos Sąjungos centrinių valdymo institucijų priimtų teisės aktų. Bankroto procesą Europos Sąjungoje¹ reglamentuoja 2000 05 29 Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“² (Council regulation (EC) No. 1346/2000 of 29 May 2000 „On insolvency proceedings“³). Taigi, atsižvelgiant į šio magistro baigiamojo darbo apimtį ribojimus, manytina, jog yra tikslinga įvardinti bent jau aktualiausius 2000 05 29 Europos Sąjungos Tarybos reglamento Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ aspektus.

3.3.1. Bankroto procesas Europos Sąjungos teisėje

2000 05 29 Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ (toliau darbe – ES Tarybos reglamentas) įsigaliojo 2002 05 31, pakeisdamas iki tol Europos Sąjungoje taikytą 1990 06 05 Europos konvenciją dėl tam tikrų tarptautinio bankroto proceso aspektų⁴ (The European Convention on Certain International Aspects of Bankruptcy of 1990).

„Analizuojant reglamento, kaip teisės akto, galią, Europos bendrijos sutarties 189 straipsnis juos apibūdina kaip „visuotinai taikomus“, t.y. privalomus visa apimtimi ir tiesiogiai taikomus visose valstybėse – Europos Sąjungos narėse. Nei valstybių narių valdžios institucijos, nei privatūs asmenys negali nesilaikyti kokios nors reglamentų normos, kadangi jie yra privalomi visa apimtimi. Reglamentai yra tiesiogiai taikomi aktai. Tai reiškia, kad jiems nereikalinga jokia nacionalinė priemonė, inkorporuojanti juos į valstybės narės teisinę sistemą“⁵.

¹ T.y., Europos Sąjungos kaip tarptautinės valstybių bendrijos mastu, kadangi atskiros valstybės turi savo nacionalinius bankroto proceso įstatymus.

² <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=40536&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

³ Tarptautinėje bei Europos Sąjungos teisėje vartojamos sąvokos “insolvency”, “bankruptcy”, “insolvency proceedings”, pagal savo esmę, atitinka šiame darbe vartojamas sąvokas “bankroto procesas”, “bankroto byla”.

⁴ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/136.htm>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

⁵ W. Cairns. Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 103-104.

ES Tarybos reglamento 1 straipsnio 1 dalyje nurodoma, jog reglamentas taikomas kolektyvinio bankroto byloms, susijusioms su skolininko daliniu ar visišku teisės į turtą netekimu bei likvidatoriaus paskyrimu, iškeltoms po ES Tarybos reglamento įsigaliojimo (t.y. po 2002 05 31). Kokios gali būti kolektyvinio bankroto bylos, apibrėžiama ES Tarybos reglamento A priede, išvardijant valstybes nares bei kiekvienoje iš jų galimų bankroto bylų rūšis (ES Tarybos reglamento B priede nurodomos šalutinės bankroto bylos). Taip pat pabrėžiama, jog ES Tarybos reglamentas netaikomas bankroto byloms, kuriose bankrutuojančios įmonės teisinis statusas yra draudimo įmonė, kredito įstaiga, investicinė įmonė, teikianti lėšų saugojimo ar garantavimo už trečiąsias šalis paslaugas, arba kolektyvinė investicinė bendrovė.

ES Tarybos reglamentas visas bankroto bylas suskirsto į dvi grupes – pagrindines ir šalutines bankroto bylas. Pagal ES Tarybos reglamento 3 straipsnio 1 dalį, skolininkui bankroto bylą iškelia tos valstybės¹ teismas, kurioje yra jo pagrindinių turtinių interesų vieta. Juridinio asmens² atveju, pagrindinių interesų vieta laikoma jo registruotos buveinės vieta, jeigu nėra tam prieštaraujančių įrodymų. Taigi, pagal bendrą taisyklę, nesant priešingų įrodymų, juridiniam asmeniui bankroto bylą gali iškelti tos valstybės teismas, kurioje yra registruota jo buveinė. Tokios bankroto bylos vadinamos *pagrindinėmis bankroto bylomis*, kurios pasižymi tuo, kad jose išieškojimas gali būti nukreipiamas į visą skolininko turtą, t.y. tiek esantį pagrindinių turtinių interesų vietos valstybėje, tiek ir kitose valstybėse. Valstybės, kurioje juridinis asmuo nėra registravęs savo buveinės, teismas tokiam juridiniam asmeniui bankroto bylą gali iškelti tik tuo atveju, jeigu toje valstybėje, kurioje norima iškelti bankroto bylą, yra minėto juridinio asmens veiklos vieta, kur pastarasis vykdo nuolatinę ūkinę veiklą, naudodamas žmonių ir daiktinius resursus (ES Tarybos reglamento 3 str. 2d.). Šios bankroto bylos vadinamos *šalutinėmis bankroto bylomis*, kuriose galima paskirstyti tik tą skolininko turtą, kuris yra šalutinės bankroto bylos iškėlimo vietos valstybėje. Šalutinės bankroto bylos neleidžiama iškelti pirmiau už pagrindinę, išskyrus atvejus, kuomet: a) iškelti pagrindinės bylos negalima dėl sąlygų, kurias nustato tos valstybės, kurios teritorijoje yra skolininko pagrindinių turtinių interesų vieta, įstatymai; b) iškelti pagrindinę bankroto bylą reikalauja kreditorius, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta arba gyvenamoji vieta arba registruota buveinė yra toje valstybėje narėje, kurioje nėra registruota skolininko buveinė, tačiau, kurios teritorijoje pastarasis vykde ar vykdo nuolatinę ūkinę veiklą, naudodamas žmonių ir daiktinius resursus, arba kreditoriaus reikalavimas yra susijęs su minėta skolininko veiklos vykdymo vieta (ES Tarybos reglamento 3 str. 4 p.). Tokiomis išlygomis siekiama apsaugoti šalutinės bankroto bylos iškėlimo valstybėje

¹ Kuomet vartojama sąvoka “valstybė”, norima pažymėti, jog tai yra valstybė – Europos Sąjungos narė.

² Kalbant apie ES Tarybos reglamentą autorius naudoja juridinio asmens sąvoką, kadangi minėtame reglamente sąvoka “įmonė” yra siejama su “bet kuria veiklos vieta, kur skolininkas vykdo nuolatinę ūkinę veiklą naudodamas žmonių ir daiktinius resursus” (ES Tarybos reglamento 2 str. h punktas).

esančius kreditorius, suteikiant teisę pastariesiems inicijuoti bankroto bylą ir taip siekti greitesnio savo reikalavimų patenkinimo, kadangi skolininkas savo pagrindinių turtinių interesų vietos valstybėje su kreditoriais gali atsiskaitinėti laiku ir nesudaryti prielaidų pagrindinės bankroto bylos iškėlimui.

Svarbi yra ES Tarybos reglamento 4 straipsnio 1 bei 2 punktais, įtvirtinama bendra taisyklė, nustatanti, jog išskyrus reglamente nustatytas išimtis, bankroto bylą iškėlimui, jų eigai bei pabaigai yra taikoma tos valstybės teisė, kurios teritorijoje yra iškelta tokia byla. Taigi, pvz. Lietuvoje iškėlus šalutinę bankroto bylą Vokietijoje registruotam juridiniam asmeniui, iš esmės, būtų taikomi Lietuvos bankroto procesą reglamentuojantys teisės aktai.

Taip pat svarbios nuostatos yra numatytos ES Tarybos reglamento 16 straipsnio 1 dalyje, nurodant, jog bet kuris teisėtas sprendimas iškelti bankroto bylą, kuri priima valstybės teismas, pripažįstamas visose kitose valstybėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje valstybėje. Todėl, jeigu pvz. įsiteisėtų Lietuvos teismo nutartis, kuria būtų iškelta pagrindinė bankroto byla Prancūzijoje registruotam juridiniam asmeniui, esant pastarojo turto daliai Prancūzijoje, minėta nutartis (dalyje dėl arešto skyrimo) galėtų būti tiesiogiai perduota Prancūzijoje veikiančioms antstoliams vykdymui. Būtina pažymėti, jog reikalavimas dėl sprendimų pripažinimo nėra absoliutus, ES Tarybos reglamento 26 straipsnis numato, kad bet kuri valstybė gali atsisakyti pripažinti kitoje valstybėje iškeltą bankroto bylą arba vykdyti tokioje byloje priimtą teismo sprendimą, jeigu tokio pripažinimo ar vykdymo pasekmės akivaizdžiai prieštarautų tos valstybės viešajai tvarkai, ypač jos pagrindiniams principams, arba asmens konstitucinėms teisėms ir laisvėms.

Reziumuojant, reiktų pastebėti, jog Europos Sąjungos Tarybos reglamento Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ nuostatos, ypač liečiančios šalutinės bankroto bylos iškėlimą, galėtų būti iš tiesų naudingos Lietuvoje registruotoms įmonėms-kreditoriams, kadangi dabartinėje verslo praktikoje yra labai dažnas atvejis, kuomet buvusio sovietinio bloko valstybėse (pvz. Lenkijoje, Estijoje) registruotoms įmonėms nepavykus įgyvendinti savo investicinių projektų Lietuvoje, pastarosios pasitraukia, turėdamos nemažus įsiskolinimus Lietuvos įmonėms, tačiau jų piktybiškai negrąžina, o toliau tęsia veiklą registracijos vietos ar jau kitoje valstybėje. Tokioje situacijoje Lietuvoje registruotos įmonės-kreditoriai galėtų remdamiesi aptarto ES Tarybos reglamento nuostatomis (3 str. 2 d., 4 d. b punktu) siekti bankroto bylos iškėlimo. Tačiau tokiomis teisėmis kreditoriai pasinaudoja labai retai. Tai galima būtų paaiškinti keletu priežasčių, – pirma, Lietuvoje veiklą vykde skolininkai paprastai nepalieka čia jokio turto, taigi realus kreditorinių reikalavimų patenkinimas neiškėlus pagrindinės bankroto bylos būtų sunkiai tikėtinas, antra, „Europos Sąjungos Tarybos reglamentas Nr. 1346/2000 „Dėl bankroto bylų“ įsigaliojo pakankamai neseniai (2002 05 31), todėl netgi Europos Sąjungos valstybėse-

„senbuvėse” juo remiamasi gana vangiai (aktyviau ES Tarybos reglamentas įgyvendinamas tik Anglijoje)”¹, todėl Lietuvos ūkio subjektai, būdami Europos Sąjungos “naujokais”, dar nespėjo reikiamai išanalizuoti Europos Sąjungos Tarybos reglamento Nr. 1346/2000 “Dėl bankroto bylų” esamų privalumų bei trūkumų.

¹ M. Hyde, A. Cohen. The EU Insolvency regulation // http://www.europeanrestructuring.com/05intro/008_013.htm; prisijungimo laikas: 2005 12 02.

IŠVADOS

Išanalizavus Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančius teisės aktus ir jų taikymo praktiką bei palyginus juos, aktualiais klausimais, su užsienio valstybių bankroto procesą reguliuojančiais teisės aktais, darytina išvada, jog pagrindinis bankroto proceso Lietuvos Respublikoje ypatumas, yra jo *nukreiptumas į įmonės likvidavimą bei teisinę pabaigą*, siekiant pašalinti nemokią įmonę iš ekonominio šalies gyvenimo, kad pastaroji netrikdytų kitų įmonių veiklos, iš esmės nesudarant realios galimybės tokiai įmonei į ją sugrįžti (t.y. atstatyti mokumą). Taigi, galima daryti žemiau nurodytas išvadas, apie požymius, būdingus Lietuvos Respublikoje nagrinėjamos bankroto byloms:

1. Nustatyta itin griežta ikiteisminio ginčo sureguliuavimo tvarka, kuri yra privaloma kreditoriui;
2. Teisę pateikti ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo Lietuvos Respublikoje turi tik privatūs fiziniai arba juridiniai asmenys (gali būti ir savivaldybei ar valstybei priklausančios įmonės ar institucijos), tuo tarpu, subjektai, kuriems suteikti valstybiniai valdingi įgalinimai (pvz. teismas, prokuroras), savo iniciatyva bankroto bylos inicijuoti negali;
3. Bankroto bylos iškėlimo bei pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijai yra nustatytas konkretus terminas (vienas mėnuo nuo ieškinio gavimo teisme dienos) ir ji neapima jokių į skolininko mokumo atkūrimą akcentuotų procedūrų;
4. Įmonės nemokumo, kaip vienos pagrindinių bankroto bylos iškėlimo sąlygų, nustatymas, yra susietas su konkrečiame įmonės finansinės atskaitomybės dokumente – balanse, nurodytais duomenimis apie įmonės turtą ir įsipareigojimus;
5. Taikos sutartis gali būti sudaroma tik bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadijoje iki likvidavimo procedūros pradžios (t.y. iki nutarties dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia įsiteisėjimo dienos);
6. Bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadijos etapui, nuo teismo nutarties dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia įsiteisėjimo dienos iki sprendimo dėl įmonės pabaigos įsiteisėjimo dienos (t.y. likvidavimo procedūrai), nenustatomas konkretus trukmės terminas.

Nepaisant dažnų Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų koregavimų, akivaizdu, jog pagrindinius Lietuvos Respublikos bankroto procesą reguliuojančius

teisės aktus (ypatingai Įmonių bankroto įstatymą) bei jų taikymo praktiką (2001 12 21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimą Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose“), *būtina tobulinti, o atliekant šį procesą galima panaudoti ir į užsienio valstybių patirtį*. Todėl šiuo klausimu pateiktinos atitinkamos išvados-pasiūlymai:

1. Koreguoti, Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalyje pateiktą *nemokumo sąvoką*, pastarąją susiejant su įmonei priklausančiu turtu apskritai, o ne su įmonės finansinės atskaitomybės dokumentu (balansu), taip pat koreguoti terminą, nustatytą įmonės įsipareigojimams vykdyti, Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 8 dalį išdėstant taip:

„Įmonės nemokumas – įmonės būseną, kai ji neatsiskaito su kreditoriumi (kreditoriais) praėjus vienam mėnesiui po termino, nustatyto įstatymų, kitų teisės aktų taip pat kreditoriaus ir įmonės sutartyse įmonės įsipareigojimams įvykdyti, arba praėjus tokiam pat terminui po kreditoriaus (kreditorių) reikalavimo įvykdyti įsipareigojimus, jeigu sutartyse terminas nebuvo nustatytas, ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos) viršija pusę jai nuosavybės teise priklausančio turto vertės“.

Tuo pačiu Įmonių bankroto įstatyme *nustatyti konkrečiai atsakomybę* (pvz. pinigine bauda), taikoma asmeniškai įmonės (t.y. atsakovo) vadovui, už tikrovės neatitinkančios informacijos apie įmonės turtą ir įsipareigojimus, pateikimą bankroto proceso metu.

2. Pakeisti, Įmonių bankroto įstatyme naudojamą dokumento, kurio pagrindu prašoma kelti bankroto bylą, pavadinimą – žodį „*pareiškimas*“, pakeičiant žodžiu „*ieškinys*“;

3. Modifikuoti Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnyje reglamentuotą ikiteisminio ginčo sprendimo tvarką, privalomą kreditoriui, vietoje numatyto 3 mėnesių termino įmonės įsipareigojimams vykdyti, nustatant *1 mėnesio terminą*, taip pat *panaikinti* Įmonių bankroto įstatymo 6 straipsnio 4 dalį.

4. Taisyti Įmonių bankroto įstatymo 9 straipsnio 2 dalyje išdėstytą konstrukciją: „[...] teismas, gavęs pareiškimą iškelti bankroto bylą, gali: [...]“. Šiuo atveju, nustatyti formulotė: „[...] teismas *priėmęs* ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo, gali: [...]“.

5. Įmonių bankroto įstatyme nustatyti maksimalų vienerių metų terminą, kurį gali trukti bankroto bylos teismo nagrinėjimo stadijos etapas, nuo teismo nutarties dėl įmonės pripažinimo bankrutavusia įsiteisėjimo dienos iki sprendimo dėl įmonės pabaigos įsiteisėjimo dienos (t.y. įmonės likvidavimo procedūra). Taip pat, suteikti teismui teisę tik savo iniciatyva svarstyti minėto termino pratęsimą, esant ypatingoms aplinkybėms (įmonei nustatytas tyčinis bankrotas, nėra baigtos teisminės bylos, kuriose bankrutavusi įmonė turi arba gali įgyti turtinio reikalavimo teisę);

6. Įmonių bankroto įstatyme nurodyti asmenį, kuriam suteikiama teisė veikti įmonės vardu, laikotarpiu nuo nutarties nutraukti įmonei bankroto bylą įsiteisėjimo momento iki valdymo organų suformavimo, taip pat detaliai nustatyti tokio asmens teisinį statusą;

7. Pakeisti Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnio 3 dalį, išdėstant ją taip:

„Taikos sutartis gali būti sudaryta bet kurioje bankroto bylos nagrinėjimo stadijoje”.

Papildyti, Įmonių bankroto įstatymo 27 straipsnį 4-uju punktu:

„Šis straipsnis yra taikomas tik po teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo”.

Papildyti, Įmonių bankroto įstatymo 28 straipsnį 4-uju punktu:

„Taikos sutarties sudarymui iki teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo, šio straipsnio 2 dalis netaikoma”.

Papildyti, Įmonių bankroto įstatymo 29 straipsnį 9-uju punktu:

„Taikos sutarties sudarymui iki teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo įsiteisėjimo, šis straipsnis netaikomas”.

8. Svarstyti¹ galimybę praplėsti, Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nustatytą įstatymo taikymo sritį, nurodant, jog Įmonių bankroto įstatymas taikomas ir toms įmonėms, kurios registruotos užsienio valstybėse ne Europos Sąjungos narėse, tačiau ūkinę veiklą vykdo (vykdė) Lietuvos Respublikos teritorijoje.

9. Reikalingas naujo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato nutarimo „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose” priėmimas, kuriame būtų apibendrinta pagal 2001 m. redakcijos Įmonių bankroto įstatymą besiformavusi praktika, taip pat jame būtina aiškiai įvardinti šias nuostatas;

9.1. Ieškovu laikomas bet kuris asmuo, kuriam Įmonių bankroto bei kiti įstatymai suteikia teisę pareikšti ieškinį dėl bankroto bylos iškėlimo;

9.2. Po teismo nutarties dėl bankroto bylos iškėlimo į bylą įstoję kreditoriai yra laikomi trečiaisiais asmenimis, pareiškiančiais savarankiškus reikalavimus;

9.3. Ieškinyje dėl bankroto bylos iškėlimo nenurodytina ieškovo nuomonė dėl sprendimo už akių priėmimo galimybės.

Europos Sąjungos institucijų priimti teisės aktai bankroto proceso srityje Lietuvos Respublikos teisinei sistemai bei verslo bendruomenei yra naujovė. Minėti teisės aktai yra neabejotinai reikšmingi bankroto byloms, turinčioms tarptautinį pobūdį, todėl yra aktualūs

¹ Šis pasiūlymas visų pirma turėtų būti apsvaistytas Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjo, bendradarbiaujant su kitų valstybių įstatymų leidėjais ir svarstant galimybę pasirašyti atitinkamą tarptautinę sutartį (inkorporuoti į savo teisės aktų sistemą šiame darbe minėtų tarptautinių bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas), kadangi to nepadarius iškiltų teismo nutarčių, sprendimo pripažinimo bei vykdymo problemų.

Lietuvos įmonėms turinčioms verslo partnerių Europos Sąjungos valstybėse, tačiau akivaizdu, jog platesniam Europos Sąjungos teisės aktų, reguliuojančių bankroto procesą, taikymui, būtinas atitinkamas Lietuvos Respublikos visuomeninės teisinės sąmonės lygis.

Bankroto proceso reglamentavimas išlieka problematiškas Lietuvos Respublikos teisės aktų sistemoje. Teismų praktikai bankroto bylose taip pat labai stinga vieningumo. Šių problemų sprendimui reikalingas ne tik įstatymų leidėjo kvalifikuotas bei savalaikis darbas, bet ir platesnis bankroto proceso nagrinėjimas teisės mokslo lygmenyje. Todėl šiuo magistro baigiamuoju darbu siekiama bent jau iš dalies užpildyti šią Lietuvos bankroto teisės moksle susidariusią nišą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36-1340.
2. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas // Žinios. 1964, Nr. 19-139.
3. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės Žinios. 1985, Nr. 1-1.
5. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 39-961.
6. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 37-1341) 109-118 str.
7. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1010.
8. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 1997, Nr. 64-1500.
9. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 29-843.
10. Įmonių bankroto įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 26, 29, 32, 35, 37 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei įstatymo papildymo ketvirtuoju(1) skirsniu ir 13(1) straipsniu įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 116-5193.
11. Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 31-1012.
12. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 123-5574.
13. Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymas // Valstybės Žinios. 1996, Nr. 39-961.
14. Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 94-4246.
15. Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 54-1832.
16. Lietuvos Respublikos Individualių įmonių įstatymas // Valstybės Žinios. 2003, Nr. 112-4991.
17. Lietuvos Respublikos Finansų ministro 2002 02 11 įsakymas Nr. 40 „Dėl skolų beviltiškumo ir pastangų šiems skoloms susigrąžinti įrodymo bei beviltiškų skolų sumų apskaičiavimo tvarkos patvirtinimo” // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 16-644.
18. VĮ „Lietuvos Respublikos Apskaitos institutas” Standartų tarybos nutarimas Nr. 1 // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 20-616.

Specialioji literatūra:

19. Ambrazaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės Civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29). P. 8-19.
20. Barenboim P. Pravovyje osnovy bankrotstva. – Moskva: Belyje alby, 1995.
21. Bivainis J. Įmonių bankroto teisinis reglamentavimas // Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4. P. 65-79.
22. Bivainis J., Jakštas V., Kubilis S., Znutas R. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo komentaras // Verslo ir komercinė teisė. 2002, Nr. 2-3.
23. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 1999.
24. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003.
25. Mikelėnas V. Civilinis procesas. – Vilnius: Justitia, 1997. T. 2.
26. Norkus R. Procesiniai bankroto bylų nagrinėjimo ypatumai // Jurisprudencija. 2004, T. 57 (49). P. 82-95.
27. Norkus R. Ar įmanomas formalus įrodymų vertinimas priimant sprendimą už akių // Justitia, 2002. Nr. 5 – 6. P. 36-42.
28. Popandopulo V.F. Konkursnoje pravo. – Moskva: Jurist, 2001.
29. Putelytė J. Lietuvoje bankrutuoja per mažai įmonių // Veidas. 2005, Nr. 2005-10-20. P. 18-20.
30. Rutkauskaitė R. Fizinį asmenų bankrotas // Verslo žinios. 2005, Nr. 2005-11-24. P. 13.
31. Stepanov V.V. Nesastajatelnost (bankrotstovo) v Rasiji, Franciji, Angliji, Germaniji. – Moskva: Statut, 1999.
32. Teliukina M.V. Osnovy konkursnava prava. – Moskva: Volters Kluver, 2004.
33. Teliukina M.V. Konkursnoje pravo. – Teorija i praktika nesostojatelnosti (bankrotstva). – Moskva: Delo, 2002.
34. Vasiljev E.A. Graždanskoje i torgovoje pravo kapitalističeskich gasudarstv. – Moskva: Delo, 1993.
35. Dėl įmonių bankroto ir įmonių restruktūrizavimo įstatymų projektų// Laisvoji rinka. 2001, Nr. 1.
36. Įmonių bankroto įstatymo taikymas teismų praktikoje 1995 – 1999 metais. – Vilnius: Bonaventūra. 1999.
37. Lietuvos teismų praktika. Nutartys, nutarimai, apžvalgos, konsultacijos // Civilinė teisė ir civilinis procesas 2000 01 11 – 2002 01 17. 2002, Nr. 1. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
38. Teismų praktika. Nr. 19. – Vilnius, 2003.

Teismų praktika:

39. 2001 12 21 Lietuvos Aukščiausiojo teismo senato nutarimas Nr. 33 „Dėl įstatymų taikymo įmonių bankroto bylose” (Lietuvos teismų praktika. Nutartys, nutarimai, apžvalgos, konsultacijos // Civilinė teisė ir civilinis procesas 2000 01 11 – 2002 01 17. 2002, Nr. 1. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002).
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 06 09 nutartis c.b. UAB „Elduva” vs. BUAB „Ekama”; Nr. 3K-3-681/2003, kat. 125.6.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 09 27 nutartis c.b. SPAB „Kauno energija” vs. UAB „Kauno dinamo”; Nr. 3K-3-1002/2000, kat. 27.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 01 05 nutartis c.b. AB „Lietuvos Žemės Ūkio bankas” vs. UAB „Dama”; Nr. 3K-3-22/2000, kat. 27.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1995 12 04 nutartis c.b. Lietuvos Valstybinio Komercinio banko Kauno skyrius vs. VĮ „Skalda”; Nr. 3K-306/1995.
44. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 10 02 nutartis c.b. UAB „Balticum construction” administracijos vadovas vs. UAB „Balticum construction”; Nr. 2-397/2003, kat. 125.
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 09 11 nutartis c.b. Valstybinio socialinio fondo draudimo fondo valdybos Kretingos rajono skyrius vs. BĮ „Wood mel”; Nr. 2-388/2003, kat. 125.1.
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2002 03 07 nutartis c.b. UAB „Klaipėdos aerouostas” vs. UAB „Irvaja”; Nr. 2-92/2002.
47. Kauno apygardos teismo 2005 05 17 nutartis c.b. UAB „Zona Optima” vs. RUAB „Marijampolės statyba”; Nr. B2-690-260/2005.
48. Kauno apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-422/2004.
49. Šiaulių apygardos teismo civilinė byla Nr. 2-641-7/2001.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 06 30 konsultacija „Dėl kai kurių Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymo normų taikymo”.

Interneto svetainių duomenys:

51. <http://www3.lrs.lt/c-bin/eu/preps2?Condition1=40536&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.
52. http://www.bankrotodep.lt/Doc/2005_01_06.doc; prisijungimo laikas: 2005 11 25.
53. <http://www.bankrotodep.lt/Doc/2004a.doc>; prisijungimo laikas: 2005 11 25.
54. M. Hyde, A. Cohen. The EU Insolvency regulation // http://www.europeanrestructuring.com/05intro/008_013.htm; prisijungimo laikas: 2005 12 02.

55. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/136.htm>; prisijungimo laikas: 2005 12 01.
56. http://www.iiiglobal.org/country/netherlands/Nordic_Bankruptcy.pdf; prisijungimo laikas: 2005 12 01.
57. http://www.insolvency.org/sub_member_profiles/united_kingdom/england_wales.ht; prisijungimo laikas: 2005 12 02.
58. <http://www.jus.uio.no/lm/treaties.and.organisations/lm.chronological.html>; prisijungimo laikas: 2005 12 02.
59. <http://www.law.wits.ac.za/salc/media/crossbannexa.html>; prisijungimo laikas: 2005 12 02.
60. http://www.sice.oas.org/dispute/comarb/intl_conv/caicmoe.asp; prisijungimo laikas: 2005 12 01.
61. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model_status.html; prisijungimo laikas: 2005 12 01.

SANTRAUKA

Bankroto procesas – atskira civilinio proceso rūšis, pasižyminti dalyko, proceso dalyvių, bylos nagrinėjimo stadijų specifika bei išskirtiniais tikslais. Lietuvos Respublikos teisės aktais reglamentuojamo bankroto proceso pagrindinis tikslas yra likvidacinis, t.y. nukreiptumas į įmonės teisinę pabaigą.

Darbe analizuojami bankroto procesą Lietuvos Respublikoje reglamentuojantys teisės aktai bei jų taikymo (t.y. teisminė) praktika, keliant ir nagrinėjant bankroto bylas, tuo pačiu, darbe atliekama Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių bankroto procesą reguliuojančių teisės aktų lyginamoji analizė aktualiais klausimais, siekiant nustatyti bankroto proceso Lietuvos Respublikoje tikslus, teisinio reglamentavimo spragas, teismų praktikos klaidas bei pasiūlyti galimus minėtų probleminių klausimų sprendimus.

Darbo dėstomoji dalis susideda iš trijų pagrindinių skyrių. Pirmajame aptariama bankroto, kaip ekonominio reiškinių teisinė samprata, apibūdinamos teisinės sąvokos „bankrotas“, „bankroto procesas“, „bankroto teisė“ bei jų tarpusavio santykis. Antrasis darbo dėstomosios dalies skyrius yra skirtas teisės aktų reglamentuojančių bankroto procesą bei jų taikymo santykio apibūdinimui, taip pat yra apžvelgiama Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančių teisės aktų kaitos istorija bei tokių pokyčių priežastys ir pasekmės. Trečiame skyriuje apibrėžiama teismo bankroto proceso samprata, analizuojamas teisminis bankroto procesas, išskiriant bei apibūdinant visas aktualias bankroto bylos nagrinėjimo stadijas. Galiausiai, trečiame darbo dėstomosios dalies skyriuje aptariami tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys bankroto procesą, be to, yra įvardijami bankroto bylų nagrinėjimo Europos Sąjungoje ypatumai.

Raktiniai žodžiai: „bankroto procesas“, „bankrotas“, „bankroto teisė“, „bankroto byla“, „bankroto procedūra“.

SUMMARY

The process of bankruptcy is the separate part of the civil process, and is distinguished by an object', the process participants', the case hearing stages' particularity and by the exceptional purposes. In the Republic of Lithuania, the main purpose of the process of bankruptcy is liquidation, i.e., direction to the legal end of the enterprise.

In the scientific work, there is presented analysis of the laws, which are regulating the process of bankruptcy in the Republic of Lithuania, and their application in the judicial practice, when bankruptcy cases are heard, also, is fulfilled the comparative analysis on the urgent questions of the laws, which regulate the process of bankruptcy in the Republic of Lithuania and in the foreign countries, having an aim to define the purposes of the process of bankruptcy in Lithuania, the gaps of legal regulation, the mistakes of judicial practice, and to offer possible solutions of the above-mentioned problem matters.

The main part of the scientific work is divided into three basic chapters. In the first chapter there is discussed the legal conception of the economical phenomenon – bankruptcy, also there are characterized such legal concepts as „bankruptcy”, „the process of bankruptcy”, „bankruptcy law” and their inter-relationship. The second chapter of the main part of the scientific work is dedicated to the analyze of the laws, which regulate the process of bankruptcy and their inter-relationship, when they are put into practice, also there is presented review of the change of the laws, which regulate the process of bankruptcy in the Republic of Lithuania, pointing out the reasons and aims of such change. The third chapter is intended for the analysis of the judicial process of enterprise bankruptcy. In the third chapter of the main part of the scientific work there is described the judicial process of enterprise bankruptcy, excluding and characterizing all urgent stages of the bankruptcy case. The third chapter also covers description of the international laws and laws of the European Union, which regulate the process of bankruptcy, more over, there are reported the peculiarities of the hearing of bankruptcy cases in the European Union.

KEY WORDS: „Bankruptcy”, „The process of bankruptcy”, „Bankruptcy case”, „Insolvency”, „Insolvency proceedings”.